

Kaisa Heikkilä
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi(YAMK)
Opinnäytetyö 2023

”SUA NIINKU RAKASTETTIIN EBJÄKS”

LASTENSUOJELULAITOKSEN PÄIHDEKUN- TOUTUSMALLI

TIIVISTELMÄ

Kaisa Heikkilä

”Sua niinku rakastettiin ehjäksi” Lastensuojelulaitoksen päihdekuntoutusmalli
sivumäärä 64, liitteitä 5

Kevät 2023

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi YAMK

Arvo ja yhteisölähtöinen työn kehittäminen

Alle 18-vuotiaiden suhtautuminen huumeiden käyttöön on muuttunut paljon viimeisten vuosien aikana. Lastensuojelulaitoksiin sijoitetuilla alaikäisillä lapsilla on yhä enemmän päihdeiden ongelmakäyttöä. Tämän opinnäytetyön tavoite oli kehittää lastensuojelulaitoksen päihdeillä oireilevien lasten hoitoa ja kuntoutusta. Opinnäytetyön avulla kehitettiin alaikäisten lääkkeetön päihdekuntoutusmalli 14-17-vuotiaiden lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten kuntouttamiseen.

Opinnäytetyö oli laadullinen toimintatutkimus, joka tehtiin yhteiskehittämällä koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla sekä refleksiivisillä ryhmäkeskusteluilla. Aineistoa koodattiin ryhmäkeskustelujen välissä, jolloin ne toimivat myös tutkimusprosessin arvioivana elementteinä.

Opinnäytetyön tuloksena saatiin viisivaiheinen päihdekuntoutusmalli, jonka osiot ovat: Vastaanotto ja kohtaaminen, kuntoutukseen motivointi, kuntoutus, itsenäistymistyöskentely sekä jälkihuolto. Päihdekuntoutusmallin mukaisen työskentelyprosessin tavoitteena on aluksi luoda mahdollisimman toimiva yhteistyö asiakkaan kanssa ja vahvistaa hänen omaa tahtoaan kuntoutukseen sitoutumiseksi ja päihdeoireilun selättämiseksi. Lopulta päihdekuntoutusmallin mukaisen kuntoutuksen tavoitteena on tuottaa päihdeongelmasta vapaa kansalainen vaikuttavaksi yhteiskunnan aikuisikäiseksi jäseneksi.

Systemaattinen asiakkaan sensitiivinen ja kunnioittava kohtaaminen ihan asiakassuhteen alusta lähtien sen loppuun asti on ensiarvoisen tärkeää hänen kuntoutukseensa sitoutumisen edistämiseksi. Toinen yhtä tärkeä aspekti kuntoutusprosessin alkupuolella on motivaatiotyöskentely asiakkaan oman tahdon vahvistumiseksi kuntoutuksen yhteistyön, avun vastaanottamisen sekä tulosten aikaansaamisen vuoksi. Kokemusasiantuntijatuella merkitys sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten antaman tuen rinnalla nousi tutkimuksessa vertaansa vailla olevaksi elementiksi.

Asiasanat: kokemusasiantuntijuus, lastensuojelulaitos, päihdekuntoutus, toimintatutkimus, toipumisprosessi, yhteiskehittäminen

ABSTRACT

Kaisa Heikkilä

"You as were loved intact" Substance abuse rehabilitation model for a child welfare institution

64 pages, 5 appendices

Spring 2023

Diaconia University of Applied Sciences

Master's Degree in Social Services

Master's Degree Programme in Value and Community Based Development of Work

Attitudes towards drug use among people under the age of 18 have changed a lot in recent years. Underage children placed in child welfare institutions have an increasing number of problem substance use. The aim of this thesis was to develop the treatment of children with substance abuse symptoms in a child welfare institution and rehabilitation. The thesis was used to develop a drug-free substance abuse rehabilitation model for minors for the rehabilitation of children aged 14–17 placed in a child welfare institution.

The thesis was a qualitative action research conducted through co-creation with trained experiential experts. The material was collected through thematic interviews and reflective group discussions. The material was encoded between group discussions, in which case they also served as an evaluative element of the research process.

As a result of the thesis, a five-stage substance abuse rehabilitation model was obtained, the sections of which are: Reception and encounter, motivation for rehabilitation, rehabilitation, independence work and aftercare. The aim of the working process according to the substance abuse rehabilitation model is to initially create the most functional cooperation with the client and to strengthen their own will to commit to rehabilitation and overcome substance abuse symptoms. In the end, the goal of rehabilitation according to the substance abuse rehabilitation model is to produce a citizen free of substance abuse problems, that is, a productive adult member of society.

A systematic sensitive and respectful encounter with the client from the very beginning to the end of the client relationship is of paramount importance in order to promote their commitment to rehabilitation. Another equally important aspect in the early stages of the rehabilitation process is motivational work to strengthen the client's own will due to the cooperation in rehabilitation, the reception of help and the achievement of results. The importance of experiential expert support alongside the support provided by social and health care professionals emerged as an unparalleled element in the study.

Keywords: experiential expertise, child welfare institution, substance abuse rehabilitation, action research, recovery process, co-creation

Sisällys

1 JOHDANTO	4
2 KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS	6
3 PÄIHDEKUNTOUTUS	10
3.1 Kuntoutus ammatillisena toimintamuotona.....	10
3.2 Päihdekuntoutus ja yhteisössä tapahtuva toipumisprosessi	13
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	21
5. YHTEISTYÖTAHOT	22
5.1 Sauma Kodit Sairila.....	22
5.2 Virike ry.....	22
6 ALAIKÄISTEN PÄIHDEKUNTOUTUMALLIN KEHITTÄMISPROSESSI JA MENETELMÄT	23
6.1 Osallistava toimintatutkimus.....	23
6.2 Yhteiskehittäminen.....	26
6.3 Teemahaastatteluaineiston analyysi	27
6.4 Reflektiivisten ryhmäkeskusteluaineiston analyysi.....	32
7 PÄIHDEKUNTOUTUSPROSESSI KOKEMUSASIAANTUNTIJOIDEN NÄKÖKULMASTA	36
7.1 Kuntoutusolosuhteet ja kuntoutusprosessin ulkoiset vaiheet	36
7.2 Päihdekuntoutujan sisäinen kuntoutusprosessi	37
7.3 Päihdekuntoutusta tukevat elementit	39
7.4 Alaikäisen päihdekuntoutuksen erityispiirteet kokemusasiantuntijan näkökulmasta.....	41
8 ALAIKÄISTEN PÄIHDEKUNTOUTUSMALLI (Katso liite 4.)	43
8.1 Vastaanotto ja kohtaaminen.....	43
8.2 Kuntoutukseen motivointi	44
8.3 Kuntoutus.....	45
8.4 Itsenäistämistyöskentely	47
8.5 Tuki itsenäiseen elämään (Jälkihuolto)	48

9 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUDEN JA EETTISYYDEN NÄKÖKULMAT	50
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	53
10.1 Kunnioittavan kohtelun merkitys	53
10.2 Oman tahdon ja motivaation löytymisen merkitys kuntoutumiselle ...	53
10.3 Kasvatuksellisen kuntoutuksen suhde päihdekuntoutukseen	54
11 POHDINTA	56
LÄHTEET	59
LIITE 1. Haastattelukysymykset.....	65
LIITE 2. Kutsukirje haastatteluun	66
LIITE 3. Suostumuslomake	68
LIITE 4. Alaikäisten päihdekuntoutusmalli lastensuojelulaitokseen päihteillä oireilevien lasten hoito- ja kuntoutustyöhön	69
LIITE 5. Päihdekuntoutusmallin mukaisten kuntoutusprosessin osien tavoitteet	70

1 JOHDANTO

Päihde- ja riippuvuusilmiöissä suomalaisten asenteet ja päihteiden käyttötavat ovat kehittyneet vastakkaisiin suuntiin viime vuosina. Sekä alkoholinkäyttö että tupakointi ovat vähentyneet viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana, mutta huumausaineiden käyttö on lisääntynyt. THL:n tekemän 15-16-vuotiaiden kouluterveyskyselyn (2019) tuloksista selviää, että vuonna 2019 pojista 13 prosenttia ja tytöistä 9 prosenttia oli joskus kokeillut kannabista. Lisäksi säännöllisempi kannabiksen käyttö näyttää lapsilla lisääntyneen. THL:n tekemän Nuorten päihteidenkäyttö-ESPAD-tutkimuksen (2019, s. 7-9) perusteella yli puolet pojista ja vähän alle puolet tytöistä olivat sitä mieltä, ettei kannabiskokeiluun liity riskejä tai että ne ovat hyvin vähäiset. Kannabiksen säännölliseen käyttöön ei liity riskejä tai ne ovat vain vähäiset 20% poikien mielestä ja tytöillä sama luku on kuusi prosenttia. Niin ikään niiden nuorten määrä on lisääntynyt, jotka eivät näe ekstaasin ja amfetamiinin käyttöön liittyvän riskejä tai pitävät niitä vain vähäisinä. Vuonna 2022 julkaistun Euroopan huumetilaston mukaan Suomi on kärjessä alle 25-vuotiaiden huumekuolemien kohdalla (Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus, 2022, s. 17). Näitä päihdeilmiöitä on haastavaa vertailla, koska ne eivät ole yhteismitallisia; tupakka- ja alkoholin kulutusta ja saatavuutta säädellään lailla, mutta huumausaineiden käyttö on Suomen rikoslaissa luokiteltu rikolliseksi toiminnaksi. (Warpenius (toim.) 2021, s. 10.)

Suomessa kokemustiedon hyödynnettävyyttä sosiaalialan kehittämisessä on alettu huomioida 2010-luvulta lähtien enenevässä määrin. Kokemusasiantuntijoiksi nimettyjä toimijoita on otettu mukaan sekä julkisen sektorin että järjestöjen tuottamien sosiaalipalveluiden suunnittelussa, kehittämisessä ja käytännön toimeenpanoissa asiakkaan auttamiseksi. (Meriluoto, 2016, s. 65.)

Tämä opinnäytetyö on osallistava toimintatutkimus, jossa tuotetaan päihdekuntoutusmalli yhteiskehittämällä koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa lastensuojelulaitoksessa tuotettavalle

alaikäisten päihteillä oireilevien lasten kuntoutukselle. Tämä opinnäytetyön tuote, päihdekuntoutusmalli on välttämätön, koska Suomessa ei ole tämän kaltaista mallia vielä julkaistu. Täysi-ikäisten mallinnettua lääkkeellistä ja lääkkeetöntä päihdekuntoutusta tuotetaan monen toimijan toimesta, mutta alaikäisten kohdalta mallinnus puuttuu. (Hännikäinen-Uutela 2004, 17.)

Opinnäytetyössä käytetään lastensuojelulain (L 417/2007) mukaisesti alle 18-vuotiaista nimitystä lapsi ja 18-24-vuotiaista nimitystä nuori. Opinnäytetyön yhteistyötahoina on Terveystalo konserniin kuuluva Sauma Kodit Sairila sekä kokemusasiantuntijoita kouluttava Virike ry.

2 KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS

Kokemusasiantuntijalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on omaa kokemusperustaista tietoa vaikeaksi määritellystä elämäkokemuksesta, kuten mielenterveys- tai päihdehäiriöstä joko sitä itse sairastavana, siitä kuntoutuneena, tai kuntoutujan läheisenä. Kokemusasiantuntijalla on kokemustietoa siitä, miltä tuntuu sairastua, sairastaa ja olla hoidossa tai kuntoutuksessa, ja käyttää kyseisiä palveluita. Rissanen (2015, s. 123) mukaan kokemusasiantuntijana toimiminen voi olla myös osa kuntoutujan omaa kuntoutustaan. Rissanen jatkaa itselleen kokemusasiantuntijana toimimisen olleen voimaannuttavaa, mutta samalla usein haastavaa. Kokemusasiantuntijuus on perin henkilökohtainen prosessi kaiken kaikkiaan ja näin ollen kokemusasiantuntija tai hänen omaisensa myös tietää mikä tai mitkä kaikki ovat häntä itseään tai hänen läheistään auttaneet ja vaikuttaneet hänen kuntoutumiseensa. Kokemusasiantuntija saattaa olla organisaatiossa palkattu työntekijä tai vapaaehtoinen tai molempia yhtä aikaa. Kokemusasiantuntijoiden tehtävänkuvaan voi kuulua palveluiden kehittäminen, kouluttaminen, muiden samaa kokeneiden auttaminen tai yhteiskunnallinen vaikuttaminen (Palukka yms. 2019, s. 33). (Hietala ja Rissanen, 2015, s. 13-14; Meriluoto, 2016, s. 67-68.)

Suomessa kokemusasiantuntijatoiminta kumpuaa kansalais- ja kolmannen sektorin toiminnasta, jossa sen ”esi-isiä ja -äitejä” ovat olleet AA-ryhmät, A-killat sekä mielenterveyskuntoutujien yhdistykset. Potilas-, vammais- sekä asiakasjärjestöt ovat vertaistukiryhmineen raivanneet tietä kokemusasiantuntijuuden esiin nostamiselle ammattiauttamisen rinnalle. Tällä hetkellä kokemusasiantuntijatoiminta sijoittuu kansalaistoiminnan ja vapaan vertaistuen sekä lakisääteisten palveluiden ja järjestelmien välimaastoon. Osassa Suomen kunnissa on mm. erilaisten hankkeiden kautta otettu käyttöön kokemusasiantuntijuuden tuoma hyöty asiakkaan auttamiseksi. Toisaalta on huomionarvoista, että Suomessa kokemusasiantuntijuus ei ole lähtöisin kansalaisilta itseltään vaan juurikin kolmannen sektorin sekä kuntien organisoimista hankkeista, joihin

kansalaisia on aktivoitu mukaan toimijoiksi. Toisin on Britanniassa, jossa kokemusasiantuntijoiden kokemustiedon hyödynnettävyyttä on tutkittu jo aiemmin kuin Suomessa ja siellä kokemusasiantuntijaryhmittymät ovatkin itse ottaneet tilaa ja näin ilmiö on päässyt esille brittikansalaisten halutessa vaikuttaa omien asioiden päätäntään ja palveluihin yhteiskehittämisen hengessä (Meriluoto, 2016, s. 65, 69-71; Hietala ja Rissanen, 2015, s. 11-12.)

Suomessa julkisella sektorilla kokemusasiantuntijuuden hankkeiden keskeinen alullepanija oli Sosiaali- ja terveysministeriön KASTE-ohjelma, jolla ministeriö ryhtyi tukemaan hankkeita, joiden myötä ”kuntalaisten osallisuus lisääntyy ja syrjäytyminen vähentyy, hyvinvointi ja terveys lisääntyvät, hyvinvointi- ja terveyserot kaventuvat, sekä palveluiden laatu, vaikuttavuus ja saatavuus paranevat ja alueelliset erot vähentyvät” (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2008–2011). Tässä hankkeessa otettiin yhdeksi kehittämisen kohteeksi kokemusasiantuntijuus, koska se vastasi osallisuuden edistämisen, hyvinvoinnin lisäämisen ja palveluiden kehittämisenkin tarpeeseen. KASTE-hankkeessa kokemusasiantuntijoiden ensisijainen rooli oli toimia konsultteina ”asiakaslähtöisempien palveluiden kehittämisessä” (esim. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma [Kaste] 2012–2015. Toimeenpanosuunnitelma, 67, 76).

Niin ikään sosiaali- ja terveysministeriön kansallisessa mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa vuosille 2009–2011 kokemusasiantuntijuus nostettiin esiin. Se sisälsi toimenpide-ehdotuksia mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi. Suunnitelmassa korostettiin muun muassa asiakkaan aseman vahvistamista ja siinä esitettiin kokemusasiantuntijoiden ja vertaistoimijoiden mukaan ottamista mielenterveys- ja päihdetyön suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin sekä kokemusasiantuntijatoiminnan palkkiojärjestelmän kehittämistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, s. 2.)

Wahlbecin teoksessa (2018, s. 26) kerrotaan Suomen hallituksen ohjeistuksesta, jossa palvelun käyttäjien osallisuuden, vertaisuuden ja kokemusasiantuntijuuden tukemista pidetään tärkeänä yhteiskunnan

sosiaali- ja terveysjärjestelmän kaikilla osa-alueilla. Hallituksen ohjeen mukaan kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen mielenterveys- ja päihdekuntoutusasiakkaiden auttamiseksi tulee olla aktiivista. Ohjeistus ohjaa kuntia järjestämään kokemusasiantuntija-avun ammattilaisten antaman avun rinnalle. Walhbeck yms. (2018, s. 38, 126.) jatkavat, että YhdessäMielin-hankkeen yhteydessä toteutetun kokemusasiantuntijoiden fokusryhmätyöskentelyn tuloksena tuli tärkeä kannanotto kasvokkain tapahtuvan kohtaamisen merkityksestä asiakkaan kokonaisvaltaisen kohtaamisen sekä hoitomotivaation ylläpitämisessä. Kun nykyisin kehitetään muun muassa digipalveluja sosiaali- ja terveyspalveluihin, kokemusasiantuntijoiden kannanotossa tärkeälle sijalle kyseisen hankkeen mukaan nousi kasvokkain tapahtuvan ihmislähtöisen, vertaisuutta ja osallisuutta huokuvan kohtaamisen merkitys ja hoidon oikea-aikaisuus juuri silloin kun asiakas on siihen motivoitunut. YhdessäMielin-hankkeen raportin mukaan juuri kokemusasiantuntijoiden mukana olo palvelua tarjotessa auttaisi asiakasta avun vastaanottamisessa.

Rissasen ym. (2019) mukaan yksilön mukana olo kokemusasiantuntijatoiminnassa tukee hänen omaa hyvinvointiaan toiminnan tarjoaman mielekkään tekemisen, vertaistuen, osallisuuden sekä yhteisöllisyyden näkökulmista. Lisäksi kokemusasiantuntijana toimiminen vahvistaa yksilön identiteetin muuttumista avun saajasta auttajaksi eli toiminnan subjektista objektiksi. Heidän tekemän tutkimuksen tuloksissa, johtopäätöksinä todetaan, että kokemusasiantuntijatoiminnalla on yhteiskunnallista merkitystä työurien pidentämisen, osatyökykyisyyden hyödyntämisen ja stigman vähentämisen näkökulmista. Kokemusasiantuntija omalla esimerkillään ja vertaistuellaan herättää toivoa päihdekuntoutujan omaan tilanteeseen.

Rissanen (2015, s. 207) summaa, että kokemusasiantuntijatoiminnassa on oleellista identiteetin muuttuminen ja elämäntarkoituksen ja -merkityksen laajeneminen yksilöllisen kokemuksen ulkopuolelle dialogiseen suhteeseen toisen kanssa. Meriluoto (2016, s. 68) näkee, että yhteistä erilaisille kokemusasiantuntijuuden muodoille on heidän elämänsähistoriassaan oleva,

kielteiseksi määritelty kokemus ja siitä riittävä toipuminen, sekä toimiminen tuon kokemuksen tuottaman tiedon pohjalta, siitä motivoituneena ja sen tuottamaan tietoon nojaten henkilökohtaista kasvua autettavasta aktiiviseksi toimijaksi toisten auttajaksi ja tukijaksi.

Rissanen (2015, s. 201) kertoo, että ensimmäinen kokemusasiantuntijakoulutus Suomessa alkoi Tampereella vuonna 2001 Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry: ssä. Tuolloin koulutettiin kuntoutujia, omaisia ja tukihenkilöitä mielenterveystyön kokemusasiantuntijoiksi. Päihde- ja mielenterveysalan kokemusasiantuntijat ovat perustaneet yhdistyksen nimeltä Koulutetut kokemusasiantuntijat eli Kokoa ry:n (Meriluoto 2016, s. 68).

3 PÄIHDEKUNTOUTUS

3.1 Kuntoutus ammatillisena toimintamuotona

Maailman terveysjärjestö (WHO) on kiteyttänyt kuntoutuksen tehtäväksi lääketieteellisten, sosiaalisten, kasvatuksellisten ja ammatillisten auttamiskanavien yhdistetyt ja koordinoitut toimenpiteet, joilla saadaan tuettua yksilön toimintakykyä mahdollisimman hyväksi. Suomessa lääkintöhallitus määritteli vuonna 1974 kuntoutuksen tarkoituksiksi vähentää tuen tarvetta kehittämällä ihmisessä itsessään ja hänen ympäristössään olevia mahdollisuuksia. Kansainvälisten järjestöjen (WHO, ILO) kuntoutuksen määritelmiin on 1980-luvulta lähtien sisältynyt näkemys, että kuntoutuksen onnistuminen edellyttää myös muutoksia kuntoutujan fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä ja että ne olisivat olennainen osa kuntoutustoimintaa. Suomessa lääkintöhallitus täydensi määritelmää kuntoutuksesta vuoden 2002 kuntoutusselonteossa niin ikään ympäristön merkityksellä, kuntoutusta kuvattiin ihmisen itsensä mutta myös hänen ja ympäristön muutosprosessina, jolla pyritään toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistämiseen. Kuntoutuksen tavoitteet ovat alusta alkaen liittyneet toisaalta fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn kohentamiseen, toisaalta työhön palaamisen edistämiseen ja työkyvyn parantamiseen. Molemmat osa-alueet ovat suomalaisessa kuntoutuksessa edelleen näkyvissä. (Järvikoski, 2013, s. 11-13.)

Järvikoski (2013, s. 22, 73) kiteyttää kuntoutuksen käsitteen ydinalueena pidettävän yksilöllistä, tavoitteellista toimintaa, joka tähtää kuntoutujan tavoitteiden mukaiseen ja yhteiskunnallisesti hyväksyttävään muutokseen hänen elämäntilanteessaan: työssä, opinnoissa, kotielämässä, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja muilla elämänalueilla. Kuntoutus ei ole prosessi, joka tehdään ihmiselle, vaan prosessi, jonka ihminen itse toteuttaa ammattilaisten, perheen ja ystävien johdolla ja tuella. Kuntoutus on hänen mukaansa yhteistyötä, jossa työntekijän osuus painottuu kuntoutujan tarpeiden mukaan.

Kuntoutustyöntekijän tukemana kuntoutuja suunnittelee prosessin eri vaiheita, tekee sitä koskevia päätöksiä ja arvioi tavoitteiden ja suunnitelmien toteutumista yhdessä työntekijän kanssa. Kuntoutus on parhaimmillaan kasvatuksellinen prosessi, jonka kautta kuntoutukseen osallistuvaa autetaan hankkimaan kaikkea sitä tietoa ja taitoa, joita hän tarvitsee mahdollisimman hyvän fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaalisen toiminnan saavuttamiseksi. Ammattilaisten rooli on tärkeä, kuntoutujaa tukeva, muttei häntä määräävä. Kuntoutus on kasvua, harjoittelua ja oppimista, jossa kuntoutuja on aktiivinen toimija, ei kuntoutustoimenpiteiden passiivinen vastaanottaja. Kuntoutuksen tulisi hänen mukaansa pohjautua voimavarakeskeisyyteen eli etsiä yksilön vahvuuksia ja olla asiakkaan oma-aloitteisuutta tukevaa. Järvikoski (2013, s. 74) luettelee, että kuntoutuksen sisältö voi olla joko yksilöllistä, ryhmämuotoista tai yhteisöllistä toimenpiteitä ja osa-alueita sisältävää. Hän mainitsee, että esimerkiksi osallistuminen yhteisön toimintaan voi olla keino pitää yllä hänen vuorokausirytmiaan ja sosiaalista osallisuutta yhteisön jäsenenä.

Vakiintunut jaottelu erilaisten kuntoutussuuntien kesken on kuntoutuksen nelikenttä. Siihen sisältyy lääkinnällinen toimintakyky-, ammatillinen-, sosiaalinen- sekä kasvatuksellinen kuntoutus. Järvikoski (2013, s. 71) mainitsee näiden lisäksi psykososiaalisen kuntoutuksen mallin, jossa yhteisöllisyys ja yhteisön tuki nähdään keskeisenä vaikutustekijä kuntoutumiseen. Lasten kuntoutuksen ollessa kyseessä usein nähdään se kasvatuksellisenä kuntoutuksena, jossa saatetaan tarvita myös lääkinnällisen ja sosiaalisen kuntouttamisen elementtejä. Kasvatukselliseen kuntoutukseen liittyy olennaisesti monialaisuus ja se tehdäänkin opettajien ja oppilashuollon, kuntoutuksen ammattilaisten ja perheen kesken. Siinä on keskeistä lapsen arkielämän näkyväksi tulo ja ymmärtäminen, jonka takia yhteistyö perheen kanssa on erityisen tärkeää. Alla olevassa kuvio 1:ssä avaan kasvatuksellista kuntoutusta mukaillen Murrin käsitystä kasvatuksellisen kuntoutuksen kokonaisuudesta. Alkuperäinen lähde ei ole tieteellinen, mutta minusta kuvio antaa hyvän kokonaiskuvan siitä, mitä kaikkea on tärkeää ottaa huomioon alaikäisten kuntoutusta hahmoteltaessa. Katso kuvio 1. (Järvikoski, 2013, s. 42-49.)

Kuvio 1. Kasvatuksellisen kuntoutuksen sisältö Murrin mukaan mukailtuna.

Suomessa laki potilaan asemasta ja oikeuksista (L785/1992) ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (L812/2000) turvaavat kuntoutujan osallisuuden ja itsemääräämiseen liittyvät vähimmäisoikeudet sosiaali- ja terveyshuollossa. Asiakkaan toivomukset ja mielipide on otettava huomioon ja hänen itsemääräämisoikeuttaan on kunnioitettava. Asiakkaalle on myös annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Laki määrää myös hoitohenkilökunnan

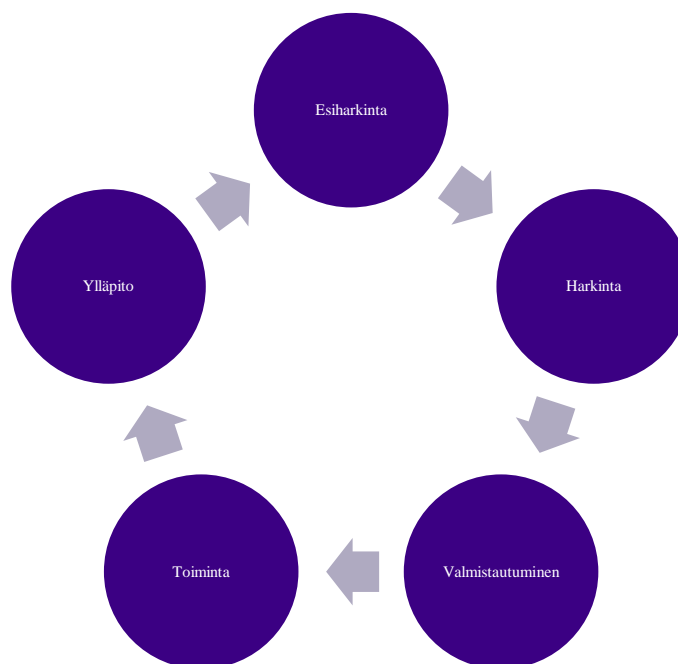
huolehtimaan siitä, että asiakas on tietoisena käytettävissä olevista hoidon ja palvelujen vaihtoehdoista sekä niiden vaikutuksista hänen tulevaisuuteensa. (L812/2000).

3.2 Päihdekuntoutus ja yhteisössä tapahtuva toipumisprosessi

Huumeiden väärinkäyttö voi johtaa yksilön kyvyttömyyteen suhteessa inhimillistä toimintaa ja yhteiskuntakelpoisuutta kohtaan sekä vähentävän hänen sosiaalistumistansa ja integroitumista yhteiskuntaan vastuuta kantavana yksilönä. Huumeiden käyttö haittaa joka tapauksessa yksilön yhteiskunnallista, taloudellista sekä henkilökohtaista hyvinvointia. Toiviainen (2008, s. 158–159) toteaa päihderiippuvuuden hoitamisesta, että mitä huonommin sitä hoidetaan ja mitä myöhemmin hoito aloitetaan, sitä suurempi on yhteiskunnalle koitua lasku. Laskua kasvattavat usein monet sairauteen liittyvät oheissairaudet, syrjäytyminen ja syrjäytymiseen liittyvät lieveilmiöt. (Hännikäinen-Uutela 2004, s. 5.)

Päihdekuntoutukset voidaan jaotella lääkkeellisiin korvaushoitoihin ja lääkkeettömiin kuntoutuksiin. Hoitomuodon valintaan vaikuttaa monen monta seikkaa, mutta Hännikäinen-Uutelan (2004, s. 15-18) mukaan paras ja tehokkain hoitomuoto on se minkä toipuja kokee mielekkäimmäksi ja parhaimmaksi itselleen.

Yhdysvalloissa tehdyn pitkittäistutkimuksen mukaan siirtyminen luonnonympäristössä sijaitseviin olosuhteisiin, jossa vahvasti tuetaan muutokseen prosessimuotoisilla, kuntoutukseen integroiduilla prosesseilla voi tuoda parhaan tuloksen addiktoituneelle henkilölle. Tämän tutkimuksen mukaan päihdekuntoutusprosessissa voidaan nähdä viisi eri vaihetta, jotka ovat esiharkinta, harkinta, valmistautuminen, toiminta ja ylläpidon vaihe. Katso kuvio 2. (Prochaska ym. 1992, s. 1103.)

Kuvio 2. Päihdekuntoutusprosessi Prochaska ym. mukaan.

Prochaska ym. (1992, s. 1103-1105) mukaan esiharkinta päihdekuntoutusprosessissa tarkoittaa aikaa, jolloin addiktoituneella henkilöllä ei ole aikomusta muuttaa käyttäytymistään lähitulevaisuudessaan. Tutkimuksen mukaan monet tässä vaiheessa olevat henkilöt eivät ole tietoisia vielä heidän todellisista ongelmistaan tai tiedostavat ne jollain tasolla, mutta eivät koe tarvitsevänsä niihin mitään muutosta. Tässä vaiheessa perheet, ystävät, naapurit ja kenties työkaverit saattavat nähdä tämän ongelmakäyttäytymisen, mutta jos henkilö tässä vaiheessa lähtisi hakemaan apua tilanteeseensa, hän tekisi sen toisten aiheuttaman painostuksen takia. Tutkimus osoittaa, että yleensä tässä vaiheessa he kokevat olevan pakotettuja muuttamaan esimerkiksi puolison, työnantajan tai vaikka rangaistuslaitoksen taholta. Esiharkintavaiheessa ollenkaan henkilö voi osoittaa muutosta niin kauan kun hän tuntee ulkopuoleltaan painostusta, mutta palaa nopeasti vanhoihin tapoihin kun painostus lakkaa.

Prochaska ym. (1992, s. 1103-1105) mukaan harkintavaiheessa henkilö on tiedostanut ongelmansa ja harkitsee vakavasti voittavan sen, mutta hän ei vielä ole sitoutunut muutokseen vaadittaviin toimiin. Tutkimuksessa kävi

ilmeiseksi, että ihminen saattaa olla tässä vaiheessa pitkiäkin aikoja ja hänellä saattaa olla aikomuksia muutoksesta, mutta se ei vielä johda tekoihin. Ongelman ratkaisun tietoinen pohtiminen on tämän harkintavaiheen keskeinen elementti. Valmistautuminen on vaihe, missä yhdistyvät pohdinnasta nouseet aikomukset sekä toiminta muutosta kohti. Tutkimuksessa oli havaittu, että tässä valmistautumisvaiheessa henkilö tekee päätöksen tulevasta muutoksesta ja saattaa hieman omatoimisesti vähentää addiktiokäyttäytymistään esimerkiksi heroiinin käyttöä. Toiminnan vaiheessa ihminen on jo valmis tekemään tarvittavat elämänmuutokset ja toimenpiteet muuttaakseen hyvinvointiaan haittaavaa käytöstään. Toimintavaiheessa saattaa olla ajankohtaista myös ympäristön muutos elämänmuutoksen vahvistukseksi. Tässä vaiheessa henkilön sitoutuminen muutokseen on vahvaa ajankäytöllisesti sekä motivaation näkökulmasta. Tässä vaiheessa tehdyt riippuvuutta aiheuttavan käyttäytymisen muutokset ovat yleensä näkyvimpiä ja saavat tunnustusta ulkopuolisilta. Toimintavaiheessa olisi tärkeää, että henkilö saa kaiken tarpeellisen tuen ja riittävän pitkään, jotta hänelle muodostuu uudet toimintamallit, joiden avulla hän siirtyy ylläpitovaiheeseen, jossa ihminen työskentelee addiktionsa kanssa ja omaa jo toimintamalleja, joiden avulla estää retkahtamisensa addiktiokäyttäytymiseen ja vahvistaa raitista elämäntapaa erilaisilla omatuilla toimenpiteillä.

Prochaska ym. (1992, s. 1103-1105) mukaan päihdekuntoutumisen viides vaihe on ylläpitovaihe. Sen tunnusmerkkejä ovat tasaantunut elämänmuutos ja addiktiokäyttäytymisen välttäminen, tosin tämä vaihe saattaa kestää koko eliniän. Tutkimuksessa tuli ilmi, että useimmat osallistujat eivät onnistuneet ensimmäisen yrityksensä aikana vaan addiktiokäyttäytyminen alkoi uudelleen, ja täysi raittius tuli kun kuntoutuksen vaiheet käytiin läpi osalla toistamiseen ja osalla jopa useita kertoja kunnes addiktiokäyttäytyminen oli kokonaan selätetty. Tutkimuksessa tuli ilmi, että niillä kellä addiktiokäyttäytyminen alkoi uudelleen, he kuitenkin olivat oppineet aiemmasta kuntoutumisprosessistaan ja hyödynsivät oppimaansa sekä kokeilivat seuraavalla kerralla aiemman lisäksi jotain uusia toimintamalleja onnistuakseen päätöksessään.

Ruisniemen (2006, s. 158) mukaan toipumista voi kuvata matkana, jonka etenemisen yhteydessä otetaan yhä enemmän vastuuta myös toisten toipumisesta. Hänen mukaansa, toipumisessa voidaan nähdä eri vaiheita. Toisten toipumisen eteneminen voi antaa uskoa myös henkilölle oman toipumismatkansa alkutaipaleella.

Kuntoutusjaksonsa alussa uusi jäsen hakee paikkaansa yhteisössä ja tarkkailee yhteisön muiden jäsenten toimintaa ja käyttäytymisnormeja, luottamuksen ja turvallisuuden tunteen kasvaessa näyttää yhteisöön kuulumisen tunnekin lisääntyä ja muutos on mahdollista tapahtua avun vastaanottamisen muodossa, kun uskaltaa puhua omasta tilanteestaan ja pulmistaan sekä saada palautetta muilta toipujilta. Ruisniemen (2006, s. 157) mukaan kuntoutuksen alussa muutostarve tavoitetilan ja nykyisyyden välillä on suurin ja olisikin tärkeää, ettei tulokkaalle aseteta liian isoja odotuksia liian nopeasti. Tunne siitä, että toiset välittävät voi olla yhteisössä toipujalle ennen kokematon ja toisilta saatu palaute ja pysäytys voivatkin olla erityisen tärkeää oman toipumisen etenemiselle. Pikkuhiljaa yhteisössä toipuja alkaa enemmän nähdä oman toiminnan vaikutusta toisiin, mikä on yhteisöllisen päihdekuntoutuksen etu yksilökuntoutumiseen verrattuna. Kun kuntoutumisen alkupuolella näyttää toisten kuntoutujien tuella ja kannustuksella olevan isompi merkitys, niin toipumisen edetessä toisten kuntoutujien rooli ja merkitys omalle toipumiselle vähenee, toki kunnioitus säilyy yhteisöllisessä kuntoutuksessa vanhempiin kuntoutujiin loppuun asti. Konkreettinen osa toipumista ovat säännölliset päivärutiinit, jotka luovat turvallisuutta arkeen. Toipumisprosessi ei ole vain psyykkistä muutosta vaan se on aktiivista asioiden käsittelyä menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. Käsiteltäviin asioihin kuuluu mm. minäkuvaan ja identiteettiin liittyvät pohdinnat sekä päihteiden käytön seurausten käsittely ja päihteettömän elämäntavan valintaan liittyvät dilemmat. Jonkin verran päihdeaddiktiosta kuntoutumiseen saattaa liittyä sosiaalisuuden muotojen muutosta, ihmissuhteet vaativat opettelua ja ihmissuhdetaitojen vahvistumista, joka mahdollistuu luontevasti yhteisöllisessä kuntoutuksessa. Ruisniemen (2006, s. 253) mukaan toipujan aiemman sosiaalisen verkoston

huomioimisen mahdollisuudet on hyvä huomioida osaksi päihdekuntoutusta esimerkiksi verkostokarttatyöskentelyn avulla, koska ne päihteidenkäytön edetessä ovat saattaneet kaventua merkittävästi. (Ruisniemi 2006, s. 156, 158 -160.)

Toipumiseen tukevia elementtejä terapeuttisessa yhteisössä Ruisniemen (2006, s. 158) mukaan ovat yhteiset käyttäytymisnormit yhdessä yhteisöllisyyden tunteen kanssa sekä yksilöllinen ohjaus, yksilö-, ryhmä- tai perheterapia, vertaisryhmät sekä näissä konteksteissa saatu palaute (Järvikoski, 2013, s. 74). Toipumisen edetessä toipumista tukevia elementtejä voivat olla myös yhteisön ulkopuoliset perhe- ja ystävyysuhteet, opiskelu tai työelämään pääsy. Terapeuttisille yhteisöille on tyypillistä avoin vuorovaikutus yhteisön jäsenten kesken, toipumisen mahdollisuuteen uskomisen ja positiivisten onnistumisten huomioiminen. (Hännikäinen-Uutela 2004, s. 121-122, 163; Ruisniemi 2006, s. 246; Wahlbeck ym. 2018, s. 71.)

Minäkuvan muutokseen Ruisniemen (2006, s. 248) mukaan toipujilla tapahtui selkeitä muutoksia yhteisömuotoisen päihdekuntoutuksen aikana. Niitä olivat pelkojen väheneminen, elämänhalun löytyminen ja rohkeus elää omantapaista elämää, vastavuoroisten luottamuksellisten ystävyysuhteiden löytyminen, elämäkatsomus ja moraali muuttui, ylipäättään juostavuus ja inhimillisyys itseä kohtaan lisääntyi. Lisäksi Ruisniemi jatkaa, että toipujilla oli havaittavissa minäkuvaan liittyen muutosta muiden antamien määritelmien väheneminen ja oman näkemyksen mukainen persoonallisuuden kasvua. Isona osana minäkuvamuutosta tutkittavat kokivat addiktiin-identiteetistä irtautumisen kuntoutuksen edetessä.

Ruisniemi (2006, s. 13) toteaa päihderiippuvaisen minäkuvan tutkimisen olevan tärkeää, koska päihderiippuvuudesta toipumisen keskeisiä osa-alueita ovat uskomusjärjestelmien muuttuminen ja uusien tulkintojen hahmottaminen suhteessa itseen sekä toisiin ihmisiin. Sosiaaliset suhteet näyttävät suuntautuvan yhä enemmän samanlailla käyttäytyvien päihteiden käyttäjien seuraan, joka samalla näyttää siltä, että päihteet ovat tulleet käyttäjän ja hänen entisen sosiaalisen elämänsä väliin, joka aikaansaa yhä syvenevän

riippuvuuden päihteistä. (Hännikäinen-Uutela 2004, s. 127; Törmä 2011, s. 100, 106-107.)

Tiina Törmä (2011, s. 115–117) liittää äitien päihteiden käyttöä käsittelevässä tutkimuksessaan pohjakokemukseen voimattomuuden kokemuksen, tappiomielialan, kuoleman läheisyyden ja pelon. Törmä jatkaa äitien kuvanneen pohjakokemusta jatkuvaksi, kaoottiseksi, päättymättömäksi kierteeksi, eräänlaiseksi helvetiksi, tuntemisen ja kokemisen joka tasolla, jossa addiktin minuus kääntyi itseään vastaan. Samankaltaiset kokemukset olivat Rissasen (2015, s. 90) mukaan hänen oman kuntoutumisprosessinsa lähtökohtana ja käännepisteenä. Hännikäinen-Uutelan mukaan (2004, 170) tunteiden käsittely yksin sekä ryhmässä on toipujan kannalta tärkeää, koska erityisesti huumeiden käyttöön liittyen vihan ja pelon tunteet saattavat olla tavallisia, jonka vuoksi koko tunneskaalan tunnistaminen, sanoittaminen ja käsittely on tärkeää toipumisen ja päihdekuntoutuksen jälkeisen elämänhallinnan onnistumisen vuoksi.

Ruisniemi (2006, s. 253) toteaa, että yhteisömuotoinen päihdekuntoutus näyttää toimivan ja antavan yksilökuntoutujalle muutoksen mahdollisuuden. Törmä (2011, s. 204) haastatteli alkoholisoituneiden äitien toipumisprosessia ja tiivisti tutkimustuloksistaan toipumisprosessin seuraaviin osa-alueihin: Oman itsen, elämäntapahtumien tutkiminen ja reflektio päihteiden käytön vaikutuksista yksin omassa mielessä, asioiden pohtiminen ja jakaminen yhdessä toisten toipujien kanssa, näistä seurauksena johtopäätösten teko. Seuraavana olennaisena prosessin osana omaan tilanteeseen havahtuminen ja muutoksen välttämättömyyden toteaminen sekä avun tarpeen ja vastaanottamisen tunnustaminen, päihdesairaudesta saadun tiedon lisääntyminen, oman tilanteen selvittäminen tuon tiedon valossa, selviytymiskeinojen kartoittaminen ja löytyminen. Näistä seuraa muutoksen vaiheet, joissa muodostuu uusia näkökulmia ja tapoja tarttua asioihin, muutokset toipujan asenteissa ja arvoissa ja oma suhteutuminen muutokseen ja omien vaikutusmahdollisuuksien itseen, ympäristöön ja muihin konkretisoituminen, omavoimaisuudesta luopuminen. Lopuksi aktiivinen hakeutuminen ja suuntautuminen kohden selviytymiskeinoja, omien

vaihtoehtojen punnitseminen, tosiasiat selvitettyinä ja oma tahto muutokseen vahvana, jota koko taustalla oleva elämäkokemuksellisuus ja asioiden konstruomisesta kertynyt viisaus vahvistaa ja tukee.

Väyrynen (2007, s. 202) kuvaa päihteidenkäytön irtautumisprosessia paljon moniulotteisemmaksi kuin vain päihdyttävien aineiden käytön lopettaminen. Hänen tutkimukseen liittyvien 15:sta 17-27-vuotiaiden naisten kohdalla oli irtautumisprosessin aluksi selkeä päihteiden käyttöön liittyvien ongelmien tiedostaminen ja niiden tuomien haittojen konkretisoitumisen vaihe omissa elämässään. Niitä olivat muun muassa fyysisen ja psyykkisen kunnon romahtaminen mikä saatoi näkyä sairaalahoitoa vaativana harhaisuutena ja psykoottisuutena. Näillä naisilla päihteiden käyttöön liittyvään irtautumisprosessiin liittyi myös päihteiden käytön aikaisten sosiaalisten suhteiden katkaiseminen ja uudelleen orientoituminen itseen, läheisiin, muihin ihmisiin sekä yhteiskuntaan. Väyrysen mukaan irtautumisvaiheessa identiteetti saattaa kriisiytyä monenlaisten päihteiden käyttöhistoriaan liittyvien tilanteiden ja tunteiden kohtaamistarpeen äärellä. Kyseiseen aikaan voi liittyä monenlaisia menetyksiä, kuolemia, syyllisyyttä ja häpeääkin omasta käytöksestä ja näiden asioiden käsittelyyn päihteistä irtautumassa oleva tarvitsee vahvaa tukea, jotta tämä pysyy päätöksessään olla käyttämättä päihdettä.

Järvikoski toteaa (2013, s. 23) kaikilla kuntoutuksen osa-alueilla asiakkaan motivaation olevan tärkeä tekijä yhteistyön onnistumiselle. Hän jatkaa, että asiakasta voidaan eri keinoin suostutella aktiivisempaan osallistumiseen, ja erilaiset asiakastyön menetelmät (esimerkiksi motivoiva haastattelu) voivat olla tässä hyödyllisiä. Keskeinen tekijä hänen mukaansa motivaation kannalta on se, että suunnitelma kuntoutuksesta on linjassa asiakkaan elämäntavoitteidensa kanssa ja että tämä on kokenut voivansa aidosti vaikuttaa siihen, mitä hänen kuntoutuksenaan tapahtuu. Motivaatio kuntoutukseen voi olla myös yhteydessä yksilön kokemaan pystyvyyteen ja hänen kokemiinsa mahdollisuuksiin. Parhaimmillaan kuntoutus on tavoitteellista toimintaa, jossa selvitetään yhdessä kuntoutujan kanssa hänen motivaatioonsa liittyviä tekijöitä, hänen mieltymyksiään, toiveitaan sekä

vahvistetaan hänen muutospyrkimystään. Jos henkilö päätyy päihdekuntoutukseen läheisten tai jonkun muun tahon painostuksesta, muttei itse ole motivoitunut muutostyöskentelyyn, tulokset eivät ole yleensä pitkäkestoisia (Prochaska ym., 1992, s. 1103). (Seppänen-Järvelä, Syrjä ym., 2015, s. 17; Törmä, 2011, 204.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kehittää alaikäisten, päihteillä oireilevien, lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten hoitoa ja kuntoutusta. Opinnäytetyö on laadullinen osallistava toimintatutkimus, jossa aineisto kerätään haastattelemalla kuutta kokemusasiantuntijakoulutuksen käynyttä vähintään sosiaali- ja terveysalan peruskoulutuksen omaavaa tai sitä opiskelevaa henkilöä, joiden omasta huumeiden käytöstä on vähintään puolitoista vuotta aikaa.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa alaikäisille päihteillä oireileville lastensuojelulaitokseen sijoitetuille lapsille päihdekuntoutusmalli yhteiskehittämällä koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa. Alaikäisten asenteet huumeiden käyttöön ovat lieventyneet ja he käyttävät yhä enemmän huumeita. Lastensuojeluilmoitus lapsen hoivaan ja huolenpitoon liittyvästä huolesta tehtiin 93 705 lapsesta vuonna 2021. Sekä ilmoitusten määrä (173 466), että ilmoituksen kohteena olevin lasten määrä kasvoi 7 prosenttia edellisestä vuodesta. Lastensuojeluilmoitusten kohteena olleiden määrä kasvoi eniten 13–17-vuotiaiden ikäryhmässä. Yhtä lasta kohti tehtiin keskimäärin 1,9 lastensuojeluilmoitusta. Kodin ulkopuolella sijoitettuna olleita lapsia oli vuonna 2021 lähes 18 000. Näistä laitossijoituksessa oli 46,9% eli lähes puolet. Sijoitusvuorokausia lapsilla oli vuoden aikana yhteensä 5,7 miljoonaa. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, 2022, s. 11-12.)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tukea alaikäisiä auttavia lastensuojelulaitosten ammattilaisia toimimaan yhä kohdennetummin ja tuloksellisemmin lasten päihteettömyyttä tukien. Lisäksi tavoitteena on tuottaa heidän työn tueksi tutkittuun tietoon perustuvaa aineistoa, koska Suomessa lastensuojelullisten toimenpiteiden kohteena on tilastojenkin valossa paljon lapsia eikä vielä ole julkaistu alaikäisten lastensuojelulaitokseen sijoitettujen päihdekuntoutusta strukturoivaa mallia.

5. YHTEISTYÖTAHOT

5.1 Sauma Kodit Sairila

Sauma Kodit Sairila kuuluu Terveystalo konsernin alaisuudessa toimiviin Saumalastensuojelupalveluihin. Sairilan yksikkö tuottaa lastensuojelulain (L 417/2007) mukaista ympärivuorokautista sijaishuollon palvelua alaikäisille kuntien huostaanottamille tai avohuollon tukitoimin sijoittamille 14–17-vuotiaille lapsille, jotka oireilevat päihteillä. (saumalastensuojelu.fi, i.a.)

Sairilan yksikön henkilöstö koostuu yksikönjohtajasta, vastaavasta ohjaajasta sekä 8:stä muusta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisesta. Sairilan yksiköllä on käytössään Terveystalo-konsernin päihdelääketieteen ylilääkäri, joka konsultoi henkilökuntaa säännöllisesti sekä tarvittaessa tapaa yksikköön sijoitettuja lapsia. (saumalastensuojelu.fi, i.a.)

5.2 Virike ry.

Yhteistyökumppanina tutkimuksessa on Virike ry, jonka kattojärjestönä toimii Mielenterveyden Keskusliitto. Virike ry. on mielenterveys- ja päihdetoipujien sekä mielenterveys- ja päihdetyöstä kiinnostuneiden yhdistys. Siihen kuului vuoden 2020 lopussa 209 jäsentä. (Virike ry. i.a.)

Virike ry. ylläpitää rekisteriä, kokemuspankkia kouluttamistaan kokemusasiantuntijoista. Kokemuspankista tilaaja voi etsiä tarvitsemansa henkilön. Virike ry. myös huolehtii kokemusasiantuntijoidensa jaksamisesta ja hyvinvoinnista järjestämällä työnohjausta, virkistyspäiviä sekä lisäkoulutusta. Tämän Etelä-Savossa toimivan, kokemusasiantuntijoita organisoivan yhdistyksen parista valikoituu tutkimukseen osallistuvat koulutetut kokemusasiantuntijat. (Virike ry. i.a.)

6 ALAIKÄISTEN PÄIHDEKUNTOUTUMALLIN KEHITTÄMISPROSESSI JA MENETELMÄT

6.1 Osallistava toimintatutkimus

Tämä opinnäytetyö on laadullinen, osallistava toimintatutkimus, jonka voi hahmottaa prosessina, joka kehittyy tutkijan tehdessä tutkijan työtään. Toimintatutkimukselle on ominaista, että se yhdistää käytäntöä ja teoriaa. Se on käytännönläheistä, mutta vaatii tieteen kentässä vakiintuneiden menetelmien systemaattisesta käyttöä täyttääkseen tieteellisen tutkimuksen kriteerit. Toimintatutkimuksen luonteeseen kuuluu tutkijan eriasteinen aktiivinen osallisuus läpi tutkimusprosessin. Toimintatutkimusprosessilla tavoitellaan muutosta sosiaaliin tai ammatillisiin käytänteisiin, jotka saadaan aikaan vuorovaikutuksen avulla ajattelun ja ymmärryksen laajennuttua sekä tutkijalla että mukana olevilla tiedonantajilla. Valitsin tähän opinnäytetyöhön toimintatutkimuksellisen tulokulman senkin takia, että sen yksi vahvuuksista on saada toimijoiden ääni kuuluviin ja heidät mukaan dialogissa myös toimintatutkimuksen aineiston analyysiin ja reflektioon. Toimijoita haastetaan toimintatutkimusprosessissa itsereflektioon aktiivisina subjekteina, keiden omantoiminnan substanssin konteksteista nouseviin kehittämistaitoihin uskotaan. Toimijoina tässä toimintatutkimuksessa ovat tiedonantajat, jotka ensinnäkin ovat oman päihdekuntoutusprosessin läpikäyneitä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia tai siihen tällä hetkellä kouluttautumassa. Toiseksi osa heistä on ollut alaikäisenä lastensuojelulaitoksessa asiakkaana, yksi heistä on työskennellyt ohjaajana lastensuojelulaitoksessa ja kaikilla heillä on huumeiden käyttö alkanut nuoruusvuosina. Arvioin, että heillä on kompetenssia olla kehittämässä lastensuojelulaitoksessa toimivaa ja alaikäisten kasvua ja ikätasoista kehitystä tukevaa päihdekuntoutusmallia. (Juuti ja Puusa, 2020, s. 267, 272, 275, 277; Tuomi ja Sarajärvi 2018, 95.)

Toimintatutkimuksen taustalta löytyy saksalaissyntyinen psykologi, sosiaalipsykologi ja tieteenfilosofi Kurt Lewin, joka otti käyttöön toimintatutkimuskäsitteen 1940-luvulla. Hänen tutkimustoimintansa sisälsi

toimintaa ja sen reflektointia keskusteluiden ja palautteen avulla. Hänen toiminnastaan sai alkunsa 1950-luvulla palautteen käyttö organisaatioiden kehittämisen välineenä. Lewiniä aiemmin yhdysvaltalaiset psykologi ja kasvatustieteilijä John Dewey (1859-1952) sekä sosiologi John Collier (1884-1968) liitettiin niin ikään toimintatutkimuksellisen toiminnan kehittämiseen. (Juuti ja Puusa, 2020, s. 268-269.)

Toimintatutkimusta tehdään erityisesti yhteiskunnallisten ilmiöiden sekä työelämäntutkimuksen parissa. Toimintatutkimusprosessille on ominaista kiinnittyminen toimintaan, sen havainnointiin, reflektointiin ja prosessin tuotoksena saamaan aikaan muutos ja oppiminen. Tämä muutos tai oppiminen voi liittyä esimerkiksi organisaation toimintatapoihin niin kuin tässä opinnäytetyössä. (Juuti ja Puusa, 2020, s. 267-268.)

Tutkijan rooli toimintatutkimuksessa on samanaikaisesti kahtalainen. Toisaalta hän on toimintatutkija, jonka tutkimuksellinen positio nojaa tutkittavan ilmiön taustatutkimuksiin. Samalla hän on tuottamassa toimijoiden kanssa uutta tietoa, joka nousee niistä käytänteistä, mitkä toimijat ovat omaksuneet toimintatavoikseen, joissa hänkin on mukana havainnoijana. Hän on siis yhdessä kehittämässä toimintoja jo voimassa olevien teorioiden ja käytänteiden pohjalta ja samalla hän on arvioimassa ja tutkimassa niitä käytäntöjä mitä toimijat ovat omaksuneet. Tämän lisäksi hänen tehtävänsä on saattaa toimijat reflektioon aiemmin omaksumansa suhteen, tuottaakseen yhdessä uutta tietoa. Toimintatutkijan on tärkeää omata itsekin hyvät itsereflektioidot, koska hän joutuu tarkastelemaan omia ajattelu- ja toimintatapojaan, jottei tee fakkiutuneita tai harhaan johtavia tulkintoja toimintojen kehittämisprosessissa toimijoiden toimintaa ja reflektiota reflektoidessaan. (Juuti ja Puusa, 2020, s. 272, 276-277.)

Tässä opinnäytetyössä toimintatutkimuksen reflektiivisenä spiraalina on tutkimuksen suunnittelu, kokemusasiantuntijoiden teemahaastattelut, aineiston analyysin ensimmäinen osa, litterointi ja koodaaminen, kaksi kokemusasiantuntijoiden kanssa toteutettavaa refleksiivistä ryhmäkeskustelua ja niiden avulla tuotettava päihdekuntoutusmalli.

Opinnäytetyön prosessi, päihdekuntoutusmallin prosessi on kuvattu kuviossa 3 sivulla 25. Tutkijana analysoin aineistoa myös ryhmäkeskustelujen välissä syventäen päihdekuntoutusmalliin liittyvää tematiikkaa ja prosessia. Tätä avaan enemmän tutkimusraporttini aineistonanalyysiosioissa. Toimintatutkimukseen liittyvä arviointi toteutuu tässä tutkimuksessa refleksiivisissä ryhmäkeskusteluissa neuvottelevana arviointina. Tuon tutkijana analysoimani aineiston päihdekuntoutusprosessimuodostelmassa kokemusasiantuntijoille arvioitavaksi, jolloin dialogisessa vuorovaikutuksessa haemme yhteistä ymmärrystä alaikäisiä palvelevasta päihdekuntoutusprosessimallista (Juuti ja Puusa, 2020, s. 270). (Toikko ja Rantanen, 2009, s. 84-85.)

Kuvio 3. Päihdekuntoutusmallin kehittämisprosessi

6.2 Yhteiskehittäminen

Yhteiskehittämisen taustalla olevaa tietokäsitystä voi kutsua ”yhdessä ajattelemiseksi”. Tässä onnistuminen edellyttää perinteisistä tietämisen positioista pois astumisen kuten esimerkiksi asiantuntijuuden riisumisen ja yhteiseen dialogiin asettumisen kyselemistä hyödyntäen. (A-klinikka, s. 6.)

Yhteiskehittämisen (co-creation) läpimurto on tapahtunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Yhteistuotanto-sana (co-production) on ollut käytössä Suomessa jo 1970-luvulta asti. Jalonen (2019, s. 306) arvelee, ettei yhteiskehittämisen ajatus ollut vielä tuolloin kypsä yhteiskunnalle, ja tämä aate jäikin taka-alalle, kunnes 2010-luvulla nousi esiin kansalaisten ja palvelunkäyttäjien aktivoinnin ja mukaan ottamisen palvelujen parantamisen ja uusien innovaatioiden kehittämisen tarpeen myötä. Palvelujen käyttäjät otetaan mukaan kehittämiseen. Parhaimmillaan tällä tavalla saadaan kustannustehokkuus, palvelujen oikea-aikaisuus ja resurssien hyödyntäminen maksimoitua. Yhteiskehittämisellä tuetaan osallisuutta, vahvistetaan yhteisöllisyyttä, luodaan mahdollisuuksia vaikuttamiselle ja valtaistetaan toimijoita. Palveluista tulee parempia, kun niissä kuullaan käyttäjien mielipiteitä. Ammattilaisilla lisääntyy ymmärrys asiakkaan kokemuksesta palvelunkäyttäjänä ja he saattavat saada tuoretta otetta työhönsä. Kansalaisten kokemustiedon hyödyntämisen lisäksi yhteiskehittäminen vahvistaa kansalaisten osallisuuden kokemuksia. (Jalonen, 2019, s. 309; Kantoluoto ja Rosenlund, 2021, s. 55.)

Yhteiskehittämisessä palveluntarjoajat ja -käyttäjät altistetaan yhteiselle vuorovaikutukselle, jota voidaan kyllä ohjata, mutta sitä ei ole tarkoitus kontrolloida. Yhteiskehittämiseen liittyykin aina mahdollisuus, että prosessi tuottaa jotain uutta ja ennakoimatonta. (Jalonen 2019, s. 310.) Yhteiskehittäminen tuottaa seuraavanlaisia hyötyjä; osallistujien läheisyys ja yhtäläinen oikeus tietoon ja valtaan kasvaa, jaettu vastuu lopputuloksesta, se on keskustelullista, jossa merkitykset määritellään yhdessä. Yhteiskehittämiselle on tyypillistä ennustamattomuus ja yhdessä yhteisistä asioista välittämisen ilmapiiri. Yhteiskehittämisen foorumeissa annetaan tilaa

dialogille, joka mahdollistaa irti päästämisen vanhoista toimimattomista toimintamalleista ja uusien ideoiden vastaanottamisen ja kehittelyn. (A-klinikka, s. 6, 11.)

Sosiaali- ja terveysministeriöllä oli vuosille 2016-2018 toimintasuunnitelman osana ”Edistetään terveyttä ja hyvinvointia sekä vähennetään eriarvoisuutta” - kärkihanke, jonka avulla oli tarkoitus edistää kansanterveyttä, kansalaisten liikkumista, terveellisiä elämäntapoja ja ravintotottumuksia sekä vastuunottoa omasta elämästään. Tämän lisäksi hankkeen avulla haluttiin toimeenpanna terveyttä ja hyvinvointia edistävät hyvät käytänteet ja toimintamallit yhteistyössä järjestöjen kanssa. Tässä hankkeessa yhtenä menetelmänä käytettiin yhteiskehittämistä. Kärkihankkeen tuloksena haluttiin aikaan saada kehittävää yhteistoimintaa julkishallinnon, järjestöjen, yritysten ja kansalaisten kesken niin, että he kokeilevat uudenlaisia tapoja toimia yhdessä paikallisesti, alueellisesti ja kansallisesti sekä juurruttavat ja levittävät hyväksi havaittuja käytäntöjä. (Larivaara, 2016, s. 4.)

6.3 Teemahaastatteluaineiston analyysi

Tutkimuksen aineiston analyysissä tutkijan omien ennakkokäsitysten ei tulisi vaikuttaa tutkimuksen kulkuun eikä aineistoon. Taustalle on haettu tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyä teoriaa, jossa tutkimuksen käsitteet on avattu ja taustalla olevat aiemmat tutkimukset kerrottu. Aineiston analyysin tarkoitus on löytää kerätystä aineistosta käsiteellisesti soveltuvia ydinteemoja, uusia jäsennyksiä ja käsityksiä, ennen kuvailemattomia tapoja ymmärtää inhimillisiä todellisuuksia. Tämä oli minunkin opinnäytetyöni suuntaviivana. (Aaltola ja Valli, 2010, s. 80; Tuomi ja Sarajärvi, 2018, s. 82; Ruusuvuori ym. 2010, 16.)

Tutkimusaineistoni keräsin teemahaastatteluina ja talletin nauhurille (Tuomi ja Sarajärvi, 2018, s. 64). Haastattelukysymykset suuntasin ensiksi haastateltavan omaan päihdekuntoutumisprosessiin ja toiseksi hänen näkemyksiinsä siitä, mitkä seikat ovat olennaisia alaikäisten päihdekuntoutuksessa. Tutkimusaineiston temaattinen analyysi alkoi

haastattelujen jälkeen aineiston litteroinnilla, eli aineiston kuuntelemisella ja työstämisellä ymmärrettävään, käsitettävään kirjalliseen muotoon (Aaltola ja Valli 2010, s. 111). Litteraatiossa oli kysymys siitä, mitä haastateltavat puhuivat eli puheen sisällöstä (Kallio, i.a.). Haastatteluaineiston analyysissä en tarkastellut litterointia tehdessäni muita elementtejä kuten haastateltavan ilmeitä, eleitä, äänen painoa tai puheensa taukoja. Olin ainoastaan kiinnostunut ymmärtämään hänen päihdekuntoutusprosessinsa vaiheita ja kuntoutumisen etenemiseen vaikuttaneita seikkoja. Aineiston litteroinnissa käytännön tasolla talletin nauhurilta kuuntelemani haastattelut tekstitiedostoon, jonka kirjasin selkeästi missä tilanteessa ja mihin ajankohtaan aineisto sijoittui. Numeroin litteroimani haastattelut järjestyksessä 1-6, jottei ne menneet sekaisin keskenään.

Tämän jälkeen aloitin aineiston analyysin ensimmäisen vaiheen eli luokittelin aineiston ylä-, ala- ja pääluokkiin, joka oli aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä siinä esiintyvien aihealueiden mukaisesti. Katso taulukko 4 sivulla 29, taulukko 5 sivulla 30 ja taulukko 6 sivulla 31. Näissä ylä-, ala- ja pääluokista ilmenee se, mitä haastatellut henkilöt ovat oman päihdekuntoutuksensa vaiheista, sisällöstä ja kuntoutuksen etenemiseen vaikuttaneista tuen elementeistä kertoneet. Näistä loin ns. temaattisen analyysin, eli tunnistin aineistosta kaikkia tiedonantajia yhdistäviä perus- ja johtoajatuksia päihdekuntoutusprosessiin liittyen, joiden avulla pikku hiljaa hahmottelin päihdekuntoutusprosessiin liittyvää kokonaisuutta. (Tuomi ja Sarajärvi, 2018, s. 122-127).

Taulukko 4. Esimerkki päihdekuntoutusprosessimuodon luokittelusta haastatteluaineistosta

Akaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Kolme kuukautta ja pää selvisi Kuusi kuukautta, tuli usko että tästä selviää	Päihdekuntoutuksen vaiheet: kolmen kuukauden syklit	Päihdekuntoutusprosessi
Ensimmäisen kuukauden oli hirveän iloinen, helpottunut Toka kuukausi iski todellisuus vasten kasvoja Kolmas kuukausi paniikkia, että joudun selviytymään ulkomaailmassa	Päihdekuntoutuksen vaiheet: kolmen kuukauden syklit	
Esiharkintaa ennen hoitoon lähtöä, monesti.. Harkinta, selvittää asioita miten voisi päästä hoitoon.. Avun hakemisen vaihe, motiivi muutokseen, en pärjää yksin.. Vieroitus- ja katkaisuvaihe, joka päivä kyseenalaistaa miksi tulin tänne.. Kuntoutusvaihe, jossa aletaan kohtaamaan juttuja, ei enää niin siistiä..	Päihdekuntoutuksen vaiheet: 5 vaiheinen sykli	
Kolmen kuukauden syklit, kun pääsee puolen vuoden yli niin alkaa helpottaa.. Vuoden päästä on keino vuoden jokaiselle päivälle..	Päihdekuntoutuksen vaiheet: kolmen kuukauden syklit	
Ensimmäiset hetket selvinpäin, sai kiksit siitä, että oli selvinpäin, sit niitä hetkiä tuli enemmän ja enemmän..	Päivä kerrallaan ilman päihdettä	

Taulukko 5. Esimerkki Päihdekuntoutusprosessissa tärkeinä pidettyjen asioiden luokittelusta haastatteluaineistosta

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Tiukka aikataulu, työskentelyä aamusta iltaan	Päiväohjelma	Päihdekuntoutusprosessin sisältö
Käsiteltiin lapsuutta, omaa historiaa, menneisyyttä..	Omaan itseän liittyvä työskentely	
Helppointa oli huumeiden käytön lopettaminen, mutta vaikeinta oli se, että kun alkoi tulla tunteita, joita oli turruttanut vuosikausia..	Tunnettyöskentely	
Mielenterveyspuolen tukea, koin olevani turvassa, pystyin keskittymään toipumiseen..	Psyykinen tuki	
Vastuuta, työryhmät, siivottiin, tehtiin ruokaa, tuki onnistumisen tunnetta	Kotityöt, elämänhallintaan liittyvät kyvyt ja taidot vahvistuivat	
Hoidetaan itseä, oppi siihen että kaikki asiat tehdään itse	Omaista itsestä huolehtiminen	
Askeltyöskentelyä, pienryhmiä, joissa käsiteltiin asioita	Pienryhmätyöskentely, sosiaalisten tilanteiden ja vuorovaikutuksen vahvistamista	

Taulukko 6. Esimerkki päihdekuntoutusta edistäneiden elementtien luokittelusta haastatteluaineistosta

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Kannustus, sai olla oma itsensä ja sai vertaistukea	Toiset kuntoutujat	Samankokeneet eli vertaistuki
Siellä oli ammattilaisia, jotka osasivat auttaa Se kun työntekijöinä oli kokemusasiantuntijoita, auttoi päivittäin suuntaamaan ajatuksia että jos tuo on selvinnyt niin minäkin selviän.. Omaohjaaja, se oli korjaava kokemus, tosi vaikea oli alkuun puhua, luottamus rakentui pikkuhiljaa..	Ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat	Koulutetut alan ammattilaiset
Sosiaalityöntekijä oli avain asemassa siinä, että minä pääsin hoitoon.. Päihdesosiaalityöntekijän merkitys oli iso, sai turvaa ja lohdutusta..	Sosiaalityöntekijä, lastensuojelu	Yhteiskunnan ja viranomaisten tuki
Vertaistukiryhmät auttoivat ajattelemaan, että juuri tämä päivä selvinpäin..	Vertaistukiryhmät	NA-ryhmät
Oma isä auttoi selviämään ja jaksamaan jatkaa kuntoutusta, siskot ja heidän halu olla minun kanssa..	Siskot, veljet, isä, äiti	Sosiaalisen tukiverkoston kartoitus
Hyvä kohtaaminen, aito kuuntelu, aito kiinnostuminen, aito ymmärtäminen, ihmiset kohtas mut ihmisenä..	Sensitiivinen työskentelyote	Ammattilaisen henkilökohtaiset kohtaamisen ja työskentelyn valmiudet

6.4 Reflektiivisten ryhmäkeskusteluaineiston analyysi

Salon (2015, s. 186-187) mukaan tutkija saattaa etäännyä aineistostaan analysoidessaan sitä. Mönkkönen (2021, s. 124) toteaa, että laadullisessa tutkimuksessa tulee tutkijan tulla tietoisesti tutkijan ja tutkittavien keskinäisestä valta-asemasta. Tutkijan tulee Mönkkösen mukaan pohtia keinoja tämän valtasuhteen häivyttämiseksi. Näiden edellämainittujen perusteiden takia halusin tuoda tutkijana omat aineistosta nousseet tulkintani tutkittavien refleктоitavaksi. Näin reflektiivinen prosessi sai dialogista tulokulmaa ja tässä kehittämistoiminnassa se rakentui yhteisen jakamisen ja ymmärtämisen pohjalle. Tässä tutkimuksessa vuorovaikutuksen annettiin ohjata reflektiivistä kehittämistoimintaa ja dialogiin antautumisen seurauksena voitiin nähdä syntyvän lopulta se mitä etsittiin eli päihdekuntoutusprosessimalli ja sen sisältö. Dialogi edellytti osallistujien tasavertaista ja aktiivista osallistumista; jolloin se oli sekä ratkaisu että prosessi. Reflektiolla tässä tarkoitetaan ”yhdessä ajattelua siitä mitä ja miten ryhmä ajattelee aineistosta” yhdessä (St. Pierre 2009, s. 232). Tällä toimenpiteellä tutkijana ehkäisin sitä, että haastatteluaineiston koodauksen mahdolliset epätarkkuudet ja tulkintavirheet tulivat huomioitua, arvioitua ja yhdessä refleктоitua uudelleen tiedonantajien taholta ja näkökulmasta. (Puusa, 2020, s. 108, 115-116; Toikko ja Rantanen, 2009, s. 166.)

Ensimmäisessä reflektiivisessä ryhmäkeskustelussa esittelin kokemusasiantuntijaryhmälle koodaamani prosessimuotoisen haastatteluaineiston (Katso taulukko 7.) ja pyysin heitä arvioimaan- ja kommentoimaan tekemääni luokittelua päihdekuntoutusprosessin näkökulmasta ja kirjasin ne siinä tutkimuspäiväkirjaani (Juuti ja Puusa, 2020, s. 277).

Taulukko 7. Esimerkki ensimmäisen ryhmäkeskustelun jälkeisestä aineistosta nousevan päihdekuntoutusprosessin vaiheiden luokittelusta

1.Vastaanottovaihe	2.Kuntoutuksen motivointi	3.Työskentelyvaihe	4.Tulevaisuuteen orientoituminen
Kunnioittavaa kohtaamista, "kohdattiin ihmisenä", yksilöllinen huomioiminen	Päivärakenne, vastuunkantaminen, osallisuus yhteisöön, motivointityöskentely	Kuka olen? Mistä olen tulossa? Millainen olen? Mistä pidän / mistä en pidä?	Kokemusasiatuntijan, läheisten ja viranomaisten tuki jatkoon, mahdollinen jälkihuolto
Rakastava yhteisö, saa olla tunteva ja tarvitseva	Mahd. velkojen tms selvittäminen	Neutraalia tietoa päihteiden vaikutuksesta mielelle ja keholle	NA-ryhmäkäynnit tutuiksi
Aktiivinen mukaanotto yhteisön arkeen	Läheiset mukaan yhteistyöhön	Tunnetyöskentely, rauhoittamisen keinoja, kehotietoisuuden vahvistaminen	Ammatillinen polku, oma paikka elämässä ja yhteiskunnassa

Tutkijantyöskentelyni analysoin ja täydensin kyseistä prosessimuodostelmaa ensimmäisen ryhmäkeskustelun jälkeen, ja toin täydentämäni prosessinkuvauksen sekä sisällön aihealueet (Katso taulukko 8.) toiseen ryhmäkeskusteluun saadakseni uudelleen haastatelluilta reflektiota ja näkemystä aineistosta. Näin halusin lopulta löytää päihdekuntoutusprosessiin liittyvät vaiheet, sisällön aihealueet ja kuntoutumista tukevat elementit. Tässä toisessa tapaamisessa kokosimme päihdekuntoutusmallin lopulliseen prosessimuotoonsa. Tämän jälkeen vielä tutkijana reflektoin päihdekuntoutusmallia taustatutkimusaineiston pohjalta ja lisäsin siihen sisältöä, kunnes se saavutti lopullisen muotonsa alaikäisten

lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten päihdekuntoutusmallina (Juuti ja Puusa, 2020, s. 276).

Taulukko 8. Esimerkki reflektiivisen ryhmäkeskustelun aineiston luokittelusta liittyen alaikäisten päihdekuntoutuksen sisällön osa-alueisiin

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Ilmapiiri tärkeää, hyväksytyksi tulemisen tunne on tärkeää, välittämisen ja hyväksynnän näyttäminen.. Se olisi tärkeää, että vertaiset ja ammatilliset toimisivat auttajina, ei kumpikaan yksin..	Kohtaamisen sensitiivisyys ja kokemusasiantuntijuus	Henkilökunnan ammattitaito
Uskaltaisi olla rehellinen, ei ole "vasikoita", pidettäisiin yhdessä paikka puhtaana, omasta motivaatiosta kaikki lähtee.. pesäero kenttään ja käyttäjiin tärkeää.. somesta vieroitus olisi tärkeää..	Avoin tuki oman prosessin turvalliseen läpikäymiseen Tarvittavat suojaavat toimenpiteet	Motivointityöskentely kuntoutukseen sitoutumiseen
Onnistumisten sanoittamista, kannattaa hyödyntää palautteen anto..	Hyvän näkeminen, toivon ylläpito	Voimavara- ja vahvuuskeskeisyys
Autetaan ryhmäytymään ja käsitellään konfliktit.. Kirjallisia tehtäviä, ryhmiä, kognitiivisia harjoitteita, että saisi mielitekoon aikaa muutama sekunti lisää, että voisi toimia toisin..	Addiktiokäyttäytymisen prosessointi ja uusien toimintatapojen oppiminen, minäkuvan vahvistaminen	Tieto-taidon lisääminen ihmisenä olemisesta ja päihteiden käytön vaikutuksista ihmisen mielelle ja keholle
Päihdettä otetaan tunteisiin, tunteista puhumisen opettelua ja näyttämistä..	Tunteiden sanoittamista, käsittelyä, tunteiden kanssa näkyväksi tulemista	Tunnetyöskentely
Koko perhe mukaan työskentelyyn, yhteistä tekemistä	Toiminnallisuutta Perheen huomioiminen kuntoutuksen tukemiseksi	Perhetyö

Opinnäytetyön toimintatutkimusprosessiin kuuluvaa kahta ryhmäkeskustelua luonnehdin reflektiivisiksi ryhmäkeskusteluiksi, koska tapaamisten välissä tutkijana luokittelin aineistoa ja esittelin sen haastatellulle kokemusasiantuntijaryhmälle, jolloin heillä oli mahdollisuus täydentää, kommentoida ja arvioida aineistoa. Yksilöteemahaastattelujen lisäksi ajattelin, että alaikäisten päihdekuntoutusmallin kehittämiseen saadaan lisää perspektiiviä koko tiedonantajajoukon yhteisissä dialogisissa ryhmäkeskustelutilaisuuksissa. Kokemusasiantuntijoita osallistavissa toimissani motiivina oli kunnioitus ja arvostus tutkimukseen lupautuneiden kokemusasiantuntijoiden omakohtaista tietoa päihdekuntoutuksesta ja heidän yksilökohtaista, ainutlaatuista omaa kuntoutuskokemusta kohtaan ja siksi halusin heidät osallistaa ensin yksilöinä ja toiseksi koko ryhmänä lastensuojelulaitoksen päihdekuntoutusmallin tuottamiseen. Uskon, että päihdekuntoutusprosessiin on olemassa monta näkökulmaa ja ne kaikki on tärkeää tuoda esille. Tutkijana ajattelen, että olen tässä tutkimuksessa vilpittömästi saamassa ymmärrystä päihdekuntoutuksesta juuri näiltä oman päihdekuntoutuksen läpikäyneiltä, koulutetuilta kokemusasiantuntijoilta. (Toikko ja Rantanen, 2009, s. 166; Tuomi ja Sarajärvi, 2018, s. 70; Puusa, 2020, s. 115-116.)

7 PÄIHDEKUNTOUTUSPROSESSI KOKEMUSASIAANTUNTIJOIDEN NÄKÖKULMASTA

7.1 Kuntoutusolosuhteet ja kuntoutusprosessin ulkoiset vaiheet

Haastatteluissa tuli ilmi, että päihdekuntoutuksen fyysisellä sijainnilla oli merkitystä kuntoutujien kokemukseen palvelun antamasta vasteesta. Koettiin, että lähellä luontoa sijaitseva paikka irrotti arjen totutuista olosuhteista ja antoi tilaa sekä aikaa ajatella. Myös luonnon hoitavan elementin koettiin auttavan toipumisessa. Tiedonantajat kokivat hyötyvänsä siitäkin, kun osa kuntoutukseen liittyvistä keskusteluista toteutettiin yhteisön ympäristössä luonnon helmassa.

Luonnon helmassa kuuli omat ajatukset, se ei ollut missään kaupungin keskustassa, vaan mulla oli oikeesti aikaa laiturin nokassa miettiä, että entäs jos muuttaisin elämää..

Siinä alussa oli viikon verran aikaa totutella siihen ympäristöön, siellä otettiin tosi hyvin vastaan, sai aikaa omille ajatuksille, otettiin heti porukaan, kun meikäläisellä on sellainen paha tapa eristäytyä, ei tullut missään vaiheessa sellaista että olisi eristäytynyt..

Aineistosta ilmeni mikä merkitys oli päihdekuntoutuksen ajan vastuutehtävillä mitä yhteisössä kuntoutajat tekivät kukin vuorollaan. Eräs haastateltava kertoi, että aiemmin päihteitä käyttäessä ei ollut ollut mitään säännöllistä vuorokausirytmää, niin kuntoutusta edisti selkeä päiväohjelma. Hänen mukaansa vastuutehtävien valmiiksi saattaminen toi itselle hyvää mieltä ja iloa sen lisäksi että se vaikutti yhteisön muihinkin kuntoutujiin positiivisesti. Hän tunnisti saaneensa onnistumisen kokemuksia kun sai tehtyä näitä tehtäviä loppuun asti.

Aamulla herättiin ja siivottiin huone ja pedattiin peti ja sellaiset normaalit toimet mitä normaalielämässä on hyvä tehdä, herättiin tiettyyn aikaan, mentiin ryhmään tiettyyn aikaan, saatiin tehtäviä päivään, tehtiin normaalia asioita..

Kun päihde vie, siinä ei vastuuta kanneta asioista. Miten hyvältä tuntui kun oli vastuuhomma tehty ja tuotti toisille iloa.. siisteyttä ja hyvää tuoksua ympäristöön. Onnistumisen kokemuksia tuli kun onnistuin tekemään Maman marjapiirakan vaikka ensin oli hankaluuksia siinä alussa..

Kokemusasiantuntijat painottivat haastatteluissa sitä, miten merkittävää kuntoutuksessa oli se, että käsiteltiin riittävästi retkahdusprosessia. Näin jokainen oppi tunnistamaan itsessä tapahtuvia toimintoja ja impulsseja, jotka ennen johtivat päihteiden käyttöön.

Alkuun tehtiin oma stoori sellaisten apukysymyksien avulla, tavallaan ensimmäisen viikon aikana tehtiin se stoori, joka sitten luettiin muulle porukalle, vastuuryhmä, yhteisön vastuuryhmä luki sen, jonka jälkeen se hyväksyttiin ja sit se luettiin yhteisössä, se oli valtava helpotus kun mua valtavasti jännitti se, ja sit tuli se rakastava hyväksyntä, halattiin ja sit tuli se yhteenkuuluvaisuudentunne ja sit oikeestaan alettiin poraamaan niitä kipupisteitä..

Sit loppuaikana siinä oli kotiharjoitteluja loppuaikana, käytiin vaikka syömässä, sen jälkeen menttiin itsenäiselle kotiharjoittelulle, sit harjoiteltiin sitä kotona olemista, ihmisten ilmoille tulo oli aluksi ahistava asia kun tultiin normaalien ihmisten lähelle, ne oli tarkeitä, ja se että pystyi pärjäämään, sitä kautta se vahvistui tahto ja halu, että nyt mä pystyn tähän..

Retkahdusprosessin näkyväksi tekeminen antoi mahdollisuuden kuntoutujille vaikuttaa omissa toiminnossaan tuon prosessin kulkuun ja niin he löysivät muita keinoja auttaa itseään kuin päihteiden käyttö.

7.2 Päihdekuntoutujan sisäinen kuntoutusprosessi

Minäkuvassa tapahtui selkeitä muutoksia haastatelluilla heidän päihdekuntoutuksensa aikana. Minäkuva oli selkiytynyt, kun oli avautunut itselle lisää tietoa omasta historiasta, itsestään, siitä mistä tykkää ja kuka oikeastaan onkaan. Tämän lisäksi he kokivat, että päihteiden käyttäjien joukossa rikki mennyttä luottamusta ihmisiin voi oppia uudelleen, mikä auttaa sosiaalisten suhteiden luomisessa jatkossa.

Voi särkeä minäkuvaa, sitä tallaa omia arvojaan, tosi paljon joutunut käyttää sellaisia rooleja ja naamareita, joutunu olemaan kovempi mitä on, päihteidenkäyttö muuttaa niin paljon sitä minäkuvaa.. pikkuhiljaa sitä oppi tuntemaan itteään..

Mullahan oli tosi vääristynyt kuva itsestä, niin sitä korjattiin siellä, mulla oli vain itseinho ja häpeä, en osannut nähdä itseäni tasavertaisena toisten kanssa, tehtiin tehtäviä ja sai palautetta.. opeteltiin luottamaan toisiin, sitähän kentällä ei voinut tehdä ku joku käyttää sua hyväksi.. sua niin kuin rakastettiin ehjäksi.

Kaikki haastateltavat toivat esiin sen, miten olennaista tunnetyöskentely oli kunkin omassa päihdekuntoutuksessa. He pohtivat sitä miten kehittymättömät tunnetaidot heillä olikaan ja miten päihteet olivat vastaus tunnereagoointeihin.

Se puhuminen on tän sairauden se juttu, näkyväksi tuleminen on se juttu, näkyväksi tuleminen häpeän sijaan.. kannetaan syyllisyyttä sellaisista asioista, joille me ei olla mahdettu mitään..

Tunteisiin sitä on monesti lähtenyt vetämään, jos vaan ois ymmärtänyt, että se on vaan tunne ja se menee ohi..

Tunnepuoli oli itelle iso juttu kaikenkaikkiaan, kun oli käyttömaailmassa tunnetila supistui niin, että oli vaan syyllisyyttä, pelkoa, häpeää.. tunnetiloja sitä on aikanaan pakoon lähtenyt ja niiden käsittely on ihan avain juttu.. ihan olennainen, että opit tuntemaan ittesi ja opit tulemaan toimeen ja sinuiks omien ajatusten kanssa ja opit hyväksymään sen, että aina ei tunnu hyvälle eikä aina voi asiat mennä niin kuin ite haluaa, ja sit tulee pettymyksiä ja vaikka se olisi maailman pahin asia just siinä, niin sekin menee ohi.. kaikkiin tunnetiloihin löytyi kemiallinen apu.. kun ei ollut oppinut käsittelemään niin sä otit sen avun minkä opit oppinut..

Kaikki haastellut kokemusasiantuntijat korostivat oman motivaation tärkeyttä päihdekuntoutuksen tulosten ja avun löytymiseen. Osa mainitsi vuosien ajalta monia elämänvaiheita, joissa apua oli tarjottu yhteiskunnan eri sektoreiden sekä läheisten taholta, mutta siinä hetkessä ne eivät olleet tuottaneet avun piiriin hakeutumista päihteiden käyttäjässä.

On, on monta, monta kertaa (joku yrittänyt auttaa) ja se yleensä vaan työnsi mua kauemmaksi auttajista.. yritettiin kovalla kädellä, ja

yrityttiin hellällä kädellä, ja vaikka millä konstilla, vaikka vanhemmatkin yritti lahjomisesta asti, että koittaisin lopettaa, mutta mikään ei auttanut ennen kuin tuli se oma halu siihen lopettamiseen, ihan niin kuin kaikki mahdolliset, mielisairaalassa, tuolla psykiatriassa oli paha psykoosi päällä, ja putkassa ja vankilassa yritettiin, että voitko lähteä apua saamaan, mutta ei pystynyt näkemään, aina kaikki syy löytyi aina muualta, en mä tarttenut apua.. se (huumeitten käyttö) oli niin rakas asia itselle, että et sä pystynyt näkemään, että itsessä olisi syy siihen.. sit (päihdekuntoutuksessa) olin valmis ottamaan apua vastaan.. meidän täytyy hävitä se taistelu huumeita vastaan ja sit pystytään ottamaan apua vastaan, meidän pitää myöntää se, ettei ole mitään tehtävissä, meidän tulee myöntää, ettei voi olla kohtuukäyttäjää.. mähän valehtelin itelleni vuosikausia, ettei mulla ole ongelmaa, kunnes mä myönsin sen itselle ja sanoin toisille, siitä se sit lähti..

Jokainen haastateltu kertoi siitä, että vasta kun oma motivaatio oli löytynyt muutokseen, he lähtivät avun piiriin ja kuntoutus tuotti tulosta. Monella tämä tuli ns. pohjakosketuksen seurauksena, kun oma elämäntilanne oli jo erittäin tukala joko esimerkiksi asunnottomuuden tai omien lasten huostaanottouhan takia.

7.3 Päihdekuntoutusta tukevat elementit

Kokemusasiantuntijoiden ja muiden toipujien tuki koettiin korvaamattoman arvokkaaksi. Yhteisökuntoutusmalli koettiin sopivaksi, jossa sai oppia elämönhallintataitoja ihan käytännön tekemisen kautta sekä sosiaalisia taitoja kuntoutujien ryhmätoimintojen yhteydessä.

Siellä oli niitä ihmisiä, oli kuullut niitä kokemuksia toisilta, että kun he olivat toimineet toisin, ja päässeet eteenpäin kun olivat toimineet toisin, ja mietti siinä, että jos mä palaan siihen vanhaan niin olen taas siellä jossain..

Oli aina ihminen, joka uskoi minuun

Merkittävintä mun kohdalla on ollu vertaistuki, rohkaissut, kestä vielä vähän aikaa, mä tiedän mitä sä käyt läpi, kestä vielä hetken aikaa, siinä oli hirvee voima, ammattilaisia tarvitaan, mutta ne vertaiset.. kun toinen sanoo, että mä oon ollu tossa samassa tilanteessa, kun me kerranki höristetään korvia, meissä on enemmän samaa kaikissa kuin eri..

Ehdottomasti kaikki tsemppas toisiaan, menemään eteenpäin, päivittäin jaksamaan, aina siitä ympäriltä se apu löytyi..

Yhteisökuntoutusmalli oli mulle hyvä, yhteisö saneli säännöt kuinka pitää olla.

Sosiaalityöntekijät olivat olleet ratkaisevassa asemassa siinä, kun olivat myöntäneet maksusitoumuksen kuntoutusjaksolle. Aineistosta tuli ilmi kiitollisuus sosiaalityöntekijää kohtaan, joka oli kiinnostunut koko perheen voinnista ja henkilölle tuli tunne, että aidosti halutaan häntä auttaa. Kaikki haastateltavat toivat esiin päihdekuntoutusyksikön henkilökunnan merkittävyyden toipumiseen sitoutumisessa sekä kuntoutuksen etenemisessä. Turvalliset, aidosti kohtaavat ohjaajat, jotka antoivat tuen ja kannustivat, olivat jääneet toipujien mieleen.

Kun tekee näin isoa elämänmuutosta niin ei haluaisi kuulla sitä, tai välittyisi itelle sellainen tunne, että mun täytyy joku päivä sit pärjätä ite, se menee niin nopeesti sellaiseksi suorittamiseksi.. että pääsisi työntekijän kanssa käsittelemään että mitä meille kuuluu.. on auttanu se, että työntekijä on mun kanssa miettinyt mikä mua auttaa, eikä niin että mä tuun valmiiseen pöytään ja joku on miettinyt mun puolesta..

Empaattiset työntekijät auttoivat, jotka ei syyllistä, rohkaistiin kokeilemaan ja tekemään eikä mitätöity

Se on se kohtaaminen, aito hyvä kuuntelu, kohtaaminen.. se meni syvälle.. kaikista tehokkain tänäpäivänä olis se, että olis kokemusasiantuntija ja ammattilainen yhdessä..

Olin jotenkin tosi pelokas ja ahdistunut silloin alkuun, mut on jotenkin kohdannut siten, ettei ne ihmiset säikähtäny sitä, että ompas toi huonossa kunnossa. Ihmiset kohtas mut ihmisenä eikä sellasena et ompa tuo huonokuntoinen narkkari. Se oli tärkeää siinä alussa.

Aineistosta tuli selville jokaisen toipujan raittiina pysymisen yhtenä tärkeänä käynnit NA-vertaistukiryhmissä. Näissä ryhmissä käytiin läpi 12-askeleen ohjelmaa, joka yhdessä vertaisten tuen kanssa piti henkilöt erossa päihteistä.

Vertaistukiryhmät on ollut äärimmäisen tärkeää, on ollut äärimmäisen tärkeää päästä sinne..

Oli hyvä olla, itkin vaan kun oli niin hyvä olla, turvallinen ympäristö, ei tarvinnut pelätä ketään, sai puhua ihmisille.. tavallaan se samastumispiintä oli tosi tärkeä asia, jos toinen samoja ongelmia kohtannut ihminen puhui..

Toipujien yhteisö ympärillä, oli turvaa ympärillä, tiesi ettei tarte kun ottaa puhelin käteen niin saa tukea..

Kysyttäessä ketkä kaikki olivat tukena päihdekuntoutuksen loppuun saattamisessa, kokemusasiantuntijat toivat esiin perheeltä ja läheisiltä saaman tuen merkityksen kuntoutuksen etenemisessä. Heidän lähimmät ihmissuhteensa olivat menneet päihteiden käytön myötä poikki, ja kuntoutuksen aikana heidän välit läheisiin paranivat uudelleen.

Sillä hetkellä oli merkittävintä ne omat läheiset, esim oma isä.. oma isä esimerkiksi näki painajaisia mun hautajaisista, se oli äärimmäisen merkittävää että sai vielä sen isän kanssa sen suhteen jollain lailla kasaan ja sai jutella merkittäviä asioita.. siskotkin halusi soitella ja olla tekemisissä.. ei kukaan halunnut mun kanssa viettää aikaa käyttäessä, olin sekava ja pelottava ja sellainen draama queen, mut sit kun olin selvinpäin niin siskotkin halusi olla tekemisissä, se oli sellainen tosi merkittävä asia..

Haastatellut oman kuntoutuksen läpi käyneet henkilöt kokivat tärkeänä sen, että tuli aika milloin he olivat voineet antaa jotain takaisin perheelle ja läheisille ikään kuin siitä hyvästä, että olivat saaneet heiltä tukea päihdekuntoutuksen aikana. Osa sanoitti sitä, miten kiitollisia he olivat kun saivat elää elämää ilman päihteitä ja kokea yhteisiä hetkiä läheisten kanssa.

7.4 Alaikäisen päihdekuntoutuksen erityispiirteet kokemusasiantuntijan näkökulmasta

Alaikäisten päihdekuntoutukseen liittyvä merkittävä näkökulma on se, että he eivät välttämättä vielä ole kokeneet päihteiden käytön vuoksi menetyksen kokemuksia, mitä aikuisilla vuosia jatkuneen aktiivisen päihteiden käytön

seurauksena tullee, kuten asunnon ja muun välttämättömien elämänolosuhteiden menetys rahavarojen mennessä huumeiden päivittäisiin annoksiin, ystävien ja läheisten ihmissuhteiden menettäminen tai yhteiskunnan sosiaalisen tuen piiristä putoaminen ja mahdollisesti rikoskierroksien päihteiden käyttöön liittyvien valintojen seurauksena. Päihteidenkäyttö alaikäisillä voi olla vielä hauskaa ja kiinnostavaa mihin liittyy heidän mielestään enemmän positiivisia kuin negatiivisia seurauksia. (Mattila-Aalto ja Alakangas, 2017, s. 12-13.)

Puuttuminen päihteiden väärinkäyttöön nähtiin tärkeänä ja kokemusasiantuntijat pohtivatkin sitä, mikä olisi oikea puuttumiskeino, ettei tulisi kapinaa aikuisten laittamia rajoja vastaan mikä saattaa osaltaan lisätä päihteitä käyttävien kavereiden vetovoimaa. Tiedonantajat korostivat sitä, että kokemusasiantuntijoita käytettäessä persoonalla ja asenteella on merkitystä, jotta heidän antama päihteiden käyttöä vähentävä esimerkki ja apu tavoittaisi kuulijansa eikä välittyisi päihteiden käyttäjiä ihannoiva asenne.

Pitäisi nähdä kokemusasiantuntijoita, ettei tule sankarifiilistä, että voin tehdä mitä tahansa. Pystyisi saamaan hyväksyntää vaikka kokemusasiantuntijalta ettei tarttis lähteä hakemaan sitä väärästä suunnasta..

pystyisi olemaan rehellinen itselleen ja toisilleen.. päihteidenkäyttöajatuksia tulee addikseille, ja se kuuluu siihen, jos sitä heti rangaistaan näistä, sitä enemmän se menee kuoreen ja salaa niitä..

Kokemusasiantuntijat näkivät tärkeänä, että jokaista alaikäistä autettaisiin yksilönä häntä parhaiten auttavalla tavalla. He korostivat sitä, että olisi tärkeää, että apua hakeva saisi apua juuri silloin kun hän sitä on valmis ja halukas vastaanottamaan, jotta apu olisi oikea-aikaista. Ammattilaisten toivottiin kovasti tekevän töitä sen eteen, että ilmapiiri kuntoutuksessa olisi sellainen että lapsella olisi mahdollisimman matala kynnyks kerton omista päihteiden käyttöhaluistaan, jottei sitä tarvitsisi salata. Tämä nähtiin avun vastaanottamisen näkökulmasta todella tärkeänä kulmakivenä. Jottei päihteiden käyttöä heti sanktioitaisi vaan siihen voitaisiin asennoitua niin, että tärkeintä on puhua avoimesti kipupisteistään.

8 ALAIKÄISTEN PÄIHDEKUNTOUTUSMALLI (Katso liite 4.)

8.1 Vastaanotto ja kohtaaminen

Tämän vaiheen tavoitteena on mahdollistaa lapselle kuntoutusyksikköön saapuessaan mahdollisimman empaattinen, myötätuntoinen ja lämmin saapuminen sekä kuntoutumisen alku uudessa yksikössä. Tavoitteena on mahdollistaa tuloksellinen kuntoutusprosessi mahdollisimman hyvällä yhteistyöllä alkaen ensimmäisestä kohtaamisesta lapsen ja häntä tuomassa olevien henkilöiden kanssa. Tutkimuksen tiedonantajien sanoin asiakasta ”kohdellaan ihmisenä”. Kolmas tämän vaiheen tavoite on selvittää sijoitusjakson tavoitteet, mahdollisten vieroitusoireiden lasku ja olotilan tasaantuminen sekä selvittää lapsen terveydentilan tilanne kokonaisuudessaan. Samalla selvitetään päihteiden käyttöhistoria ja elämäntilanteen kokonaiskuva muun muassa koulunkäynnin tai opiskelujen suhteen. Harkitaan mahdollisten rajoitustoimenpiteiden tarkoituksen mukaisuus erityisesti suojaamistarkoituksessa, varsinkin jos lapsi on ollut päihtyneenä tullessaan yksikköön.

Menetelminä käytetään läsnäolevaa, kunnioittavaa kohtaamista, voimavara- ja vahvuuskeskeistä työtettä ja avointa dialogista asennetta. Lapsi sijaishuoltoyksikköön tullessaan on voinut kokea monenlaista vanhemmuutta siihen mennessä ja dialoginen asenne aikuisella poistaa vastakkainasettelua lapsen ja aikuisen välillä. Ikään kuin ihmetellään yhdessä lapsen tilannetta ja kartoitetaan mistä kaikesta nyt on kysymys. On tärkeää, että yksikkö sijaitsee vähän kauempana kaupungin keskustasta mahdollisesti kauniin luonnon läheisyydessä. Työryhmä sekä lapset hyötyisivät siitä, että ohjaajina olisi myös koulutettuja kokemusasiantuntijoita muiden sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten joukossa. On tärkeää panostaa koko yhteisön avoimeen, rakentavaan ja myönteiseen ilmapiiriin, joka mahdollistaa lasten päihteidenkäyttötarpeeseen liittyvien mielihalujen kertomisen ja avun vastaanottamisen salailun sijaan.

Jo tässä kuntoutuksen ensimmäisessä vaiheessa pyritään kutsumaan lasta osalliseksi yksikön selkeään ja säännölliseen päivärytmiin, millä mahdollistetaan riittävä uni, säännölliset ruoka-ajat, normaalit hereilläoloajat, mahdollinen koulun käynti tai opiskelu ja sen jälkeinen vapaa-ajan vietto. Pyritään saamaan yhteisössä ”kuivanarkkaus” minimiin eli yhteinen päihteiden käyttökokemusten ihannoiti ja romantisoiminen ja esimerkiksi päihteiden käyttäjäyhteisöissä kuunneltavan musiikin poiskitkeminen yhteisön arjesta, jotta katkeaisi riippuvuutta ylläpitävät käytänteet. Heti ensimmäisistä kuntoutuksessa olon päivistä alkaa uuden kuntoutujan eli yksilön merkityksen vahvistaminen tälle ryhmälle ja yhteisölle alkaa eli tehdään myönteisellä vahvistamisella pohjaa motivaation löytymiselle ja luodaan toivoa mahdollisuudesta muutokseen. Yhteisöllisyyden myönteisiä, motivaatiota ruokkivia keinoja käytetään lapsen houkuttelemiseksi osaksi yhteisöä ja samalla saadaan vahvistettua hänessä kuulumisen tunnetta yhteisöön. Lapsen vanhemmat pyritään sitouttamaan yhteistyöhön mukaan heti alusta alkaen kunnioittaen heidän asiantuntijuuttaan lapsensa elämässä ja auttamisessa.

8.2 Kuntoutukseen motivointi

Toisessa kuntoutuksen vaiheessa tavoite on löytää ja vahvistaa lapsen omaa tahtoa ja motivaatiota päihteiden käytön lopettamiseen. Menetelminä käytetään valmentavaa ja vahvuus- ja voimavarakeskeistä työtettä mahdollisimman dialogisesti lapsen ja hänen perheensä kanssa. On tärkeää, että koko työryhmä omaa yhtenäiset työmenetelmät ja käyttävät esimerkiksi motivoivan haastattelun menetelmää lapsen motivaation synnyttämisen tukemiseksi. Pyritään löytämään lapsen tosiasiallisia vahvuuksia ja edelleen vahvistetaan niitä kuntoutuksen tavoitteiden saavuttamisen tukemiseksi. Pidetään yllä positiivisella, toivorikkaalla asenteella ja puheella lapsen elämään ja lähitulevaisuuteen mahdollisuutta muutokseen.

Viimeistään tässä vaiheessa lapsi osallistetaan yksikön ryhmätyöskentelyyn (kuntoutusta tukevat ryhmät kuten esimerkiksi yhteisökokous, elämänhallinta-

ja päihderyhmä) mukaan ja korostetaan sitä, miten tärkeää on jokaisen yhteisön jäsenten olla osallisena näissä. Etsitään mielekäs vapaa-ajan toiminto päihteiden käytön ja kyseisen sosiaalisen verkoston sijaan mikä tukee lapsen hyvinvointia ja elämänmielekkyyttä. Joskus päihteiden käytön yhteydessä muut harrasteet ovat jääneet, ja tässä kohdassa ne voi aktivoitua uudestaan. Tärkeää on myös yhteisöllisyyden lisäämisen vuoksi löytää koko yhteisölle sopivia yhteisiä säännöllisesti toistuvia yhteisiä toimintoja, jossa saadaan harjoiteltua yhteistoimintaa vertaisryhmän kanssa. Yhteisöllisyyden hyödyt onnistumisten ja vahvuuksien vahvistamisessa, toisaalta yhdessä luodut hyvän käytöksen ja rajojen käytänteet luovat luottamuksellista ilmapiiriä yhteisään. Kutsutaan aktiivisesti uutta kuntoutujaa mukaan vastuunkantoon pohtimaan ja päättämään yhteisistä yhteisöön liittyvistä asioista arjen tilanteissa ja myös yhteisissä yhteisön kokouskäytänteissä.

8.3 Kuntoutus

Tämän vaiheen tavoite on lisätä lapselle tietoa ja ymmärrystä omasta tilanteestaan, omasta itsestään, addiktiosta, historiastaan, nykyisyydestään ja tukea päihteetöntä elämäntapaa yksilö- ja yhteisönäkökulmasta. Tavoitteena on myös auttaa lasta tulemaan tietoiseksi itsessään tapahtuvista prosesseista tunne- ja tahtoelämän alueella ja etsiä yhdessä vaihtoehtoisia tapoja auttaa itseään kuin päihteidenkäyttö.

Tehdään näkyväksi lapsen kanssa hänen taustaansa ja lähihistoriaansa ja tuetaan häntä saamaan ymmärrystä miten tähän on tultu? Pohditaan yhdessä mahdollisia hänen lähihistoriasta löytyviä altistavia tekijöitä päihteiden käyttöön. Työmenetelminä käytetään motivoivaa haastattelua, dialogisia keskusteluja, valmantavaa työtettä, verkostokartta-, sukupuoli-, elämänjana- ja/tai siltatyöskentelyä.

Tässäkin vaiheessa jatketaan niiden suhteiden vahvistamista perheeseen ja muihin läheisiin, jotka tukevat lapsen päihteetöntä elämäntapaa. Tuetaan ja etsitään lapsen kanssa kuka ja millainen hän oikein onkaan ja tuetaan hänen

kasvuun siihen suuntaan. Autetaan häntä pohtimaan mitä hän haluaa elämältä ja mihin suuntaan haluaa elämänsä elää päihdeporukoissa pyörimisen sijaan?

Vahvistetaan vastuunkantoa yhteisön tehtävistä, näin lapsi oppii tekemään välttämättömiä elämää kannattelevia ja omaa hyvinvointia tukevia tehtäviä ja asioita (siivous, hygienia, ruoka- ja vaatehuolto) ja vahvistuu ymmärrys oman toiminnan ja oman persoonan vaikutuksesta yhteisön muihin jäseniin. Näin opitaan ja vahvistutaan tuiki tärkeissä sosiaalisissa taidoissa tulevaa elämää varten ja saadaan myös itsetunnolle tärkeää palautetta verrokkiryhmältä.

Tämän vaiheen yksi tärkeä osa-alue on systemaattinen tunneyöskentely eli tullaan tietoisiksi tunteiden olemassaolosta ihmisessä ja vaikutuksesta hänen käyttökseen. Pohditaan lapsen kanssa mitä tunteet ovat ja mitä tunteita on olemassa? Viedään tunneyöskentely yksilölliselle tasolle potimalla mitä tunteita lapsi tuntee missäkin tilanteessa ja se, että tunnistaako hän nimet kokemilleen tunteilleen? On tärkeää tukea tunteiden näkyväksi tulemisessa eli että lapsi saa tulla näkyväksi tuntevana yksilönä ja aikuinen kykenisi peilaamaan niitä vuorovaikutuksessa hänen kanssaan. Näin lapsi oppii auttamaan itseä tunteen tuntemisessa, sietämisessä ja läpi (käymisessä) elämisessä. Lisäksi on erityisen tärkeää päihdekuntoutuksessa, että hän oppii täyttämään tunteidensa takana olevat tarpeet muilla tavoilla kuin päihteillä. Tunneyöskentelyssä voidaan käyttää keskustelun lisäksi erilaisia toiminnallisia ja kehotietoisuutta lisääviä menetelmiä.

Hyödynnetään kokemusasiantuntijuuden tuoma osaaminen säännölliseksi osaksi yksikön arkea, joko niin, että työryhmässä on koulutettuja kokemusasiantuntijoita ohjaajina muiden sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten joukossa, tai muilla tavoilla heidän kokemusperäisen osaamisensa hyödyntämistä säännölliseksi osaksi yksikön rakennetta.

Annetaan lapselle asiallista ja neutraalia tietoa päihteiden vaikutuksesta ihmiseen. Tarkastellaan päihteiden käytön mahdollisia vaikutuksia kokonaisvaltaisina ihmisen fyysisinä, psyykkisinä sekä sosiaalisina haittoina.

Käsitellään yksilöllisesti ja riittävällä tarkkuudella retkahdusprosessi ja tunnistetaan sen vaiheet. Tuetaan lasta löytämään toisin toimimisen keinot ja pyytämään apua retkehduksen eri vaiheissa omalla kohdallaan. Lisäksi mahdollisesti harjoitellaan uusia toimintatapoja.

Tuetaan lasta löytämään mahdollisimman paljon mielihyvää tuottavia toimintoja arkeen mielipahan tilalle päihteiden käytön sijaan ja lisätään niitä yksilön viikko- ja päivärakenteisiin. Tässä kuntoutuksen vaiheessa tuetaan aktiivisesti lasta yhteiskunnan tavanomaiseen, ikätasoihin toimintoihin kuten koulunkäyntiin, opiskeluun, mahdollisiin harrasteisiin. Näin saadaan lisättyä lapsen elämän mielekkyyttä ja ajatukset sekä toiminnot pois päihdemaailmasta.

8.4 Itsenäistämistyöskentely

Tämän jakson tavoite on tukea lapsen motivaatiota päihteettömän tulevaisuuden suunnitteluun ja löytää vahvat tuen keinot kuntoutuksen loppuun saattamiseksi sekä kantaviksi jatkumoiksi kohti itsenäistä elämää päihdekuntoutuksen päättyessä.

Pyritään löytämään oma tukihenkilö koulutetusta kokemusasiantuntijasta tueksi kuntoutuksen päätyttyä ja "sillaksi" nuoren itsenäiseen elämään. Tavoitellaan tilannetta missä nuorella kuuluu NA-ryhmäkäynnit säännöllisenä osana hänen arkeaan. Työskentelymenetelmänä käytetään Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa, unelmakarttatyöskentely tms. työskentelymenetelmiä, käytännön harjoittelua yhdessä omaohjaajan tai kokemusasiantuntijan kanssa.

Tehdään aikuisen elämän realiteetit tutuiksi: oman talouden hallinta, mitä mikin maksaa ja mihin kaikkeen omat rahat pitäisi riittää kun nuori elää itsenäisesti aikuistuttuaan. Talouden hallinnan opettelemiseen on olemassa sähköisiä alustoja, jotka on kätevää ladata lapsen puhelimeen. Tuetaan kokonaisvaltaisesti omien asioiden hoitamisessa yhteiskuntaan päin,

ikätaisoisien hänelle kuuluvien tukien, kuten mahdollisen opintotuen hakemisessa tai omien henkilökohtaisten laskujen maksamisessa. Tuetaan oman viikkoaikataulun ”viikkolukkarin” laatimisessa ja ylläpitämisessä. Tuetaan vahvuusperustaisesti lasta oman elämän tarkoituksellisuuden ja merkityksellisyyden löytymisessä. Tuetaan ammattiin hakeutumisessa opintojen tai esimerkiksi työkokeilujen kautta. On hyvä myös pohtia lapsen kanssa voisiko hän hyödyntää kokemusasiantuntijuutta toisten vertaistensa tukemiseen?

Tuetaan tukikeinojen löytymisessä, jotta lapsella on toimintavalmiuksia omassa elämässään jos hänen alkaa tehdä päihteitä mieli. Mietitään mihin hän voisi soittaa tai keneltä saada tukea tilanteeseen. Kirjataan hänelle tiedoksi yhteystietoja mahdollisiin tahoihin mihin ottaa tarvittaessa yhteyttä? Selvitetään lapsen kanssa millaisia päihdekuntoutusmahdollisuuksia on aikuisikäisille tarjolla ja mihin hän hakeutuisi jos kokisi tarvitsevansa päihdekuntoutusta mahdollisten retkahduksen jälkeen aikuisena. Tässä vaiheessa kuntoutusta on hyvä lisätä tavoitteellisia kotiharjoitteluita ja arvioida niitä jälkeenpäin lapsen kanssa mitä havaintoja hän teki kotiharjoittelussa ollessaan mahdollisesta tuen tarpeesta päihteisiin liittyen.

Lisäksi käydään lapsen kanssa tutustumassa NA-ryhmään esimerkiksi omaohjaajan kanssa, jotta hänellä on tulevaisuuttaan varten kokemus vertaistukiryhmään osallistumisesta ja tämän tutustumiskäynnin myötä kokemus yhdestä tukimuodosta päihteettömään elämäntapaan sitoutumisessaan.

8.5 Tuki itsenäiseen elämään (Jälkihuolto)

Jälkihuolto päihdekuntoutusprosessin osa siinä vaiheessa kun nuori on siirtynyt itsenäiseen asumiseen täytettyään 18 vuotta ja tavoitteena tässä vaiheessa on nuoren tuettu itsenäinen päihteetön elämä. Nuoren ottaessa vastaan lastensuojelun jälkihuollon, tuetaan yhteyden ylläpitämistä jälkihuollon sosiaalityöntekijään. Jos kunta ostaa lastensuojeluyksiköltä

jälkihuoltopalvelun, tehdään selkeä aikataulutettu sopimus nuoren kanssa ja sovitaan mitä jälkihuolto sisältää.

Jälkihuoltoon olisi tärkeää sisällyttää arjenhallinnan tuki, tuki nuoren omien asioiden hoitamiseen ja oman talouden ja rahan käyttöön, tuki hyvinvointia tukevien vapaa-ajantoimintojen ylläpitämiseen, tuki päihteetöntä elämäntapaa tukevien ihmissuhteiden ylläpitämiseen, omasta terveydestä huolehtimisen tuki, opiskeluun tai työssä käynnin tuki ja mahdollisten päihteiden käyttöön retkehtämisien jälkeen tuki päästä niistä eteenpäin päihteettömänä. Lisäksi on tärkeää arvioida nuoren kanssa yhdessä säännöllisesti näitä tukitoimia ja tarvittaessa muokata tavoitteita tuen tarpeiden muuttuessa.

9 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUDEN JA EETTISYYDEN NÄKÖKULMAT

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan vuonna 2019 antamassa ohjeessa (2019, s. 7-8, 11, 15) linjataan, millaisia eettisiä periaatteita jokaisen Suomessa tieteellistä tutkimusta tekevän tutkijan tulee noudattaa. Ensimmäiseksi ohjeistetaan kunnioittamaan perustuslain mukaisia jokaisen ihmisen perusoikeuksia eli ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje korostaa sitä, että tutkijan on herätettävä luottamusta tiedonantajassa tutkijan itsensä toimintaan sekä sitä kautta myös tieteelliseen tutkimuksen luotettavuuteen. Omassa tutkijan työskentelyssäni tämä tarkoitti haastateltavien mahdollisimman hyvää kohtaamista ja kohtelua sekä huomioon ottamista haastattelukutsussa, haastattelua sovittaessa ja itse haastattelutilanteessa. Kutsun kieliasu oli kunnioittava ja ystävällinen, toisaalta se oli tavallista Suomen kieltä ilman ammattisanastoa. Haastattelutilanteessa haastateltavan kohtaamisesta tutkijana pyrin tekemään ystävällisen ja sensitiivisen. Itsemääräämisoikeus tarkoittaa sitä, että haastateltavalla on vapaus osallistua tutkimukseen tai kieltäytyä siitä. Tutkimukseen osallistuttuaan hänellä on oikeus peruuttaa osallistumisensa missä tutkimuksen vaiheessa tahansa ja hän voi tehdä sen yhtä helposti kuin tutkimukseen osallistumisen lupautumisensakin. Lisäksi hänellä on oikeus saada tietoa tutkimuksen sisällöstä ja omien henkilötietojensa tietoturvalisesta käsittelystä. Kerroin selkeästi haastateltavalle mitä tapahtuu hänen antamalleen haastatteluaineistolle sekä henkilötiedoille, kun tutkimus on valmis, eli niiden tietoturvalisesta tuhoamisesta. Tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus, tutkimusprosessin läpinäkyvyys sekä se, että tutkija pyrkii toimimaan niin, ettei aiheuteta tutkittaville mitään vahinkoa lisäävät tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 160) toteavat tutkimuksen objektivisuudesta suhteessa luotettavuuteen siten, että on tärkeää, ettei tutkija suodata tiedonantajien antamaa aineistoa oman kehyksensä läpi vaan raportoi sen

mahdollisimman autenttisenä niin kuin tiedonantaja sen viesti. Tämä liittyy omaan tutkimukseeni siinä mielessä, että haastattelen oman päihdekuntoutusprosessinsa läpi käyneitä kokemusasiantuntijoita ja nykyinen työkontekstini on myös päihdekuntoutusyksikkö. Minun tulee kiinnittää huomiota siihen, että käsittelen aineiston objektiivisesti erityisesti luotettavuusnäkökulma huomioon ottaen enkä sisällytä aineistoon omia uskomuksiani aihealueesta.

Tutkimuksen validiteetin otin huomioon omassa opinnäytetyössäni siten, että johdannosta lähtien opinnäytetyöraportista on luettavissa se mitä siinä on luvattu tutkia. Laadullisen tutkimuksen reliabiliteetin huomioin siten, että oma tutkimukseni olisi toistettavissa samanlaisella tutkimusasetelmalla samoin menetelmin ja metodein. Eli jos myöhemmin eri tutkija aloittaisi samasta aiheesta samalla otannalla samankaltaisen tutkimuksen hän tulisi samaan lopputulokseen samankaltaisella tutkimusprosessilla. Tämä tarkoittaa itselleni tutkijana sitä, että tutkimusraporttini taustatutkimuksissa sekä -teorioissa käytetään todennettavissa olevaa tieteellistä tietoa, aineistonkeruuprosessi on läpinäkyvää ja rehellistä sekä tutkimustulokset ovat todennettavissa kyseisen tutkimuksen aineistosta. Lisäksi pohdintaosiossa on luettavissa sekin, mikä jäi kesken ja mitä on tarpeen tutkia lisää. (Tuomi ja Sarajärvi, 2018, s. 160.)

Tutkimukseni luotettavuutta arvioidessani kiinnitin huomiota siihen, että perustelin selkeästi, miksi tämä kyseinen tutkimus on tärkeää ja miksi olen tutkimassa juuri tätä aihetta ja miksi juuri näillä menetelmillä ja analyysitavoilla. Eräs tutkimukseni luotettavuusnäkökulmaan kuuluva asia on myös haastateltavien valintaan liittyvät seikat. Yhteistyökumppanini tutkimuksessa on kokemusasiantuntijoita kouluttava ja koordinoiva taho, Virike ry (Virike ry., i.a.). Minusta tämä yhteistyö tuo laadukkuutta ja luotettavuutta sillä tavoin, että kaikki tutkimukseen osallistuvat ovat saman tahon kokemusasiantuntijakoulutuksen käyneitä. Heitä valitsin opinnäytetyöhön 6 henkilöä, jolloin uskoin, että saturaatiopiste saavutettaisiin teemahaastattelujen edetessä. Haastattelupaikkana oli jokaiselle haastateltavalle sama, heille tutut Virike ry:n toimitilat. Kaksi haastattelua

tehtiin Teams-ohjelman välityksellä verkossa. Haastattelurunkona oli samat kysymykset, joskin joukossa on avoimia kysymyksiä, joihin he voivat lähteä vastaamaan omasta henkilökohtaisesta kokemuksestaan käsin. Haastatteluaineiston luotettavuuteen liittyviä seikkoja pyrin tutkijana vahvistamaan sillä, että jokaisen haastattelun aluksi kysyin muutamia ns. lämmittelykysymyksiä, jotta hälväisi mahdollinen haastateltavan tarve vastata kysymyksiin tutkijaa miellyttäen vaan, että hän vapautui vastaamaan juuri niin autenttisesti kuin koki omalla kohdallaan tematiikan ja kokemuksensa olleen. Lisäksi pyrin omalla käytökselläni tuottamaan lämpimän, ja sensitiivisen tunnelman haastatteluhetkeen, jotta haastateltavalla olisi ollut siinä mahdollisimman turvallista ja helppoa antaa vastauksiaan.

Lisäksi pidin huolen siitä, että aineiston käsittely- ja analysointiprosessi oli mahdollisimman huolellinen ja tarkka. Tietosuojavaltuutetun toimisto (i.a.) ohjeistaa tutkimukseen pyydettävän tiedonantajan suostumukseen liittyen, että ”sen on oltava yksilöity, tietoinen, aidosti vapaaehtoinen ja yksiselitteinen tahdonilmaisu”. Ohje jatkuu, että tiedonantaja voi antaa suostumuksen ”ennalta määriteltyyn, nimenomaiseen ja lailliseen tarkoitukseen”. Tutkijana pidin huolen, että suostumuslomake oli edellä mainitun ohjeen mukaisesti tehty. Tietosuojanäkökulmat tuli huomioiduksi opinnäytetyössä. Tämä tarkoitti sitä, että suostumuslomakkeet olivat suojatussa, lukitussa paikassa, jottei haastateltavien henkilöllisyys tullut esiin millään muotoa aineistossa ja hävitän ne tietoturvallisesti, kun opinnäytetyö on valmis (Vuori, i.a.). Käsittelin aineiston mahdollisimman läpinäkyvästi, jotta se olisi luotettavuutta herättävää ja johtopäätökset sekä tulokset olisi todennettavissa aineistosta. Lisäsin raporttiin suoria sitaatteja haastatteluista vahvistaakseni aineiston autenttisuutta ja todenperäisyyttä. Lopuksi pyrin kirjoittamaan tutkimusraportin hyvää tieteellistä kirjoitustyyliä noudattaen.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

10.1 Kunnioittavan kohtelun merkitys

Tutkimusta tehdessä aineistosta tuli esille päihdekuntoutujan kohtaamisen sävyn merkitys kuntoutumiseen asettumiseen sekä motivoitumiseen. Kuntoutukseen tulijalla elämäntilanne saattaa olla erittäin kaoottinen ja syrjäytynyt sekä tunne omasta itsestään, pystyvyydestään ja elämänhallinnastaan saattaa olla perin negatiivinen ja syyllisyyden ja/tai häpeän sävyinen. Kuntoutukseen tullessaan auttajien suhtautumisella häneen on perustavan laatuista merkitystä kuntoutuksen tuloksellisuuden näkökulmasta.

Aineistosta tuli ilmi ammattilaisten sensitiivisen ja toivoa ylläpitävän asenteen auttavan merkittävästi kuntoutujan kuntoutukseen asettumisessa ja motivaation ylläpitämisessä. Tämä on suoraan verrannollinen tiedonantajien kertomusten mukaan luottamuksellisen ilmapiirin lisääntymiseen, joka johtaa heidän mukaansa siihen, että päihdepiireissä niin tuttu salailun kierre voi muuttua ja kuntoutuja voikin vähä vähältä alkaa jakaa omaa menneisyyttään ja sisintään niin kuin kokee asioiden tapahtuneen ja olleen. Näin hän pääsee vapautumaan häntä sitovista salaisuuksistaan sekä mahdollisista tunne-elämää kuormittavista syyllisyyden ja häpeän tunteista ja kurottautumaan elämään kohti päihteistä vapaata tulevaisuuttaan. Toiseksi kunnioittava kohtaamisentapa yhdessä toivoa luovien sanojen kanssa antoi toipujalle uskoa siihen, että on mahdollista selvittää päihdekuntoutusprosessista vaikka oma olotila olisikin välillä toivoton.

10.2 Oman tahdon ja motivaation löytymisen merkitys kuntoutumiselle

Tutkimusaineistosta erottui selkeästi päihdekuntoutuksen tuloksellisuuteen vaikuttavan merkittävästi kuntoutujan oma motivaatio muutokseen. Tiedonantajien kertomana päihdekuntoutusprosessi on monella tavalla

raskasta työskentelyä ja se ei heidän mukaansa tuota tulosta jos omaa motivaatiota muutokseen ei ole. Heistä jokainen kertoi saaneen apua ja tukea ennen varsinaista päihdekuntoutusta, muttei se kantanut pitkälle, koska omaa motivaatiota muuttumiseen ei vielä ollut löytynyt.

Alaikäisten kohdalla motivaation löytymiseksi on syytä työskennellä sinnikkäästi, koska heillä luultavasti ei ole vielä niin rankkoja menetyksiä tai hengenvaarallisia elämänvaiheita takanaan kuin aikuisilla vuosia huumeita käyttäneillä päihdeaddikteilla. Tämän takia alaikäisten systemaattisella ja sinnikkäällä päihdekuntoutuksella voi hyvin olla mahdollista saavuttaa asiakkaan elämässä pysyvää elämönhallintaa ja muutosta tulevaisuuden kuvaan mitä se oli hänen ollessaan addiktoitunut päihteiden käyttöön.

10.3 Kasvatuksellisen kuntoutuksen suhde päihdekuntoutukseen

Murron mukaan mukailussa kasvatuksen kuntoutuksen nelikentässä voidaan nähdä fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja kansalaisuustaitojen osa-alueet mitä lastensuojelulaitoksen 14-17-vuotiaiden kuntoutuksessa edistetään. (Katso tämä opinnäytetyö kuvio 1, s. 11.) Kun saadaan lapsen akuutti päihteidenkäyttö katkaistua niin näistä jokaiseen tai mihin tahansa yksittäiseen kasvatuksen nelikentän osa-alueeseen panostamalla saadaan hänen persoonaansa ja elämönhallintaansa sekä elämän mielekkyytään vahvistettua.

Fyysisen hyvinvoinnin ja kunnon ylläpitämisen merkitys korreloituu selkeästi psyykkiseen sekä sosiaaliseen hyvinvointiin. Näin hänen ikätasolleen kuuluva arjen toiminta sekä tavanomaiset mielihyvää tuottavat toiminnot vahvistuvat sen lisäksi, että hänen ikätasoisensa kasvu ja kehitys etenee. Tätä kautta lapsen päihteiden käytön tarve voi vähentyä kun hänen itsetuntonsa ja oman elämönhallintansa subjektiivisuus lisääntyy muilla keinoilla ja muuhun suuntaan kuin entiseen addiktiokäyttäytymiseen ja siihen liittyvään sosiaaliseen orientoitumiseen.

Psyykkisen hyvinvoinnin lisääntyminen vahvistaa hänen todellista minäkuvaansa ja vahvuuksiaan. Hänessä vahvistuu oma subjektiivisuus omaan elämäänsä. Näin hän vahvistuu itsensä hyväksymisessä, oman tahdon ja mielipiteidensä ilmaisussa sekä vastuunotossa omasta elämästään. Hänessä vahvistetaan kykyä avun vastaanottamiseen omien tarpeiden ja tunteiden tunnistamisen myötä.

Kansalaisuustaitoja vahvistamalla saadaan lapsi orientoitumaan ja löytämään oma paikkansa tästä yhteiskunnasta. Hänen osallisuutensa vahvistuu ja kenties hän kokee voivansa auttaa omalla kokemustiedollaan muita vertaisiaan. Hänen vahvuuksiaan ja osaamisen osa-alueita vahvistamalla lapsi voi löytää oman ammatillisen polkunsä kohti vaikuttavaa ja yhteistä vastuuta kantavaa yhteiskunnan kansalaisuutta.

11 POHDINTA

Opinnäytetyötä tehdessä huomasin mediassa olevan melkein päivittäin uutisnostoja suomalaisten päihdemyönteisyydestä ja yksilötason kuvauksia päihteiden käytön seurauksista. THL:n tekemien tässäkin opinnäytetyössä esiin tuomieni tilastojen mukaan huumeiden käyttö on lapsilla lisääntynyt, niiden saatavuus on nykyajassa huomattavasti helpompaa kuin ennen sekä lasten asennoituminen huumeiden käytön haittoihin on entistä vähättelevämpää. Tilanne on minusta todella huolestuttava monesta näkökulmasta tarkasteltuna. Nykyisin hyvin tiedetään, että nuorten kasvu ja kehitys jatkuu esimerkiksi aivojen osalta 25-vuotiaaksi asti. Tuohon ikävuoteen mennessä lapsi ja nuori on voinut huumeiden käyttöön liittyvän myönteisen asenteen ja käyttökokemuksen vuoksi ajautua perin huonoon jamaan elämänsä kanssa.

Syyskuussa 2022 opinnäytetyöraporttia kirjoittaessani huomasin sosiaali- ja terveysministeriön panostavan juuri nyt tänä vuonna päihteillä oireilevien lasten auttamiseen. Nämä toimenpiteet on kirjattu tehtäväksi vuoden 2022 aikana: ”Ohjattu Lape-muutosohjelman matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdetyön täydennyshaussa tarkennettuja sisältöjä ja niiden toimeenpanoa. Luotu verkosto päihteillä oireilevien nuorten palvelujen vahvistamiseksi. Osallistuttu sisäisen turvallisuuden toimeenpanoon osattomien ja syrjäytymisvaarassa olevien lasten turvallisuuden parantamiseksi. Uudistettu mielenterveys- ja päihdelainsäädäntö lapset ja nuoret huomioiden”. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2022, s. 18.)

Edellä kerrottu lisäsi entisestään kokemustani siitä, että tämä on erittäin ajankohtainen ja tarpeellinen kehittämisen osa-alue alaikäisten kanssa toimiville lastensuojelulaitostoimijoille. Olen tyytyväinen, että valitsin tähän kehittämisprosessiin yhteiskehittämisen kokemusasiantuntijoiden kanssa. Opin itse lastensuojelulaitostyöntekijänä tästä problematiikasta ja auttamisesta lisää, lisäksi jo aiemmin omaksumani osaamiseni ja työskentelytapani vahvistui. Koulutettujen kokemusasiantuntijoiden

haastatteluaineistosta kävi selkeästi ilmi, että kunhan pähteiden käyttäjälle on oma tahto raittiuteen pääsystä löytynyt, paras apu olisi muutamaa viikkoa pitempi päihdekuntoutus, jossa auttajina olisi sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset että kokemusasiantuntijat. Kokemusasiantuntijoiden mukaan vertainen, joka on selvinnyt samoista vaiheista missä päihdekuntoutuja on juuri sillä hetkellä, motivoi ja häneltä tullut vertaistuki rohkaisee ja kannustaa selvästi ammattilaisen tukea enemmän. Oma näkemykseni on se, että tätä käytäntöä voisi lisätä myös lastensuojelulaitoksissa annettavaan päihdekuntoutukseen joko niin, että henkilökunnassa on sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, joilla on myös kokemusasiantuntijuutta päihderiippuvuuksista vapautumisprosessista tai ottaa säännöllisesti toimintaan mukaan koulutettuja kokemusasiantuntijoita nuoria tukemaan. NA-ryhmiinkin ovat tervetulleita 16-17-vuotiaat jo aikuistuneiden lisäksi.

Oma ammatillisuuteni vahvistui opinnäytetyötä tehdessä monella tavalla. Päihdekuntoutusprosessi osa-alueet vahvistuivat ja sieltä erottui asiakkaan oman toipumismotivaation löytymiseen panostamisen tärkeys työskentelyn alkuvaiheissa. Toinen osa-alue mikä korostui kokemusasiantuntijoiden päihdekuntoutuksen keskiössä, oli tunnetyöskentely. Jokainen haastateltava oli sitä mieltä, että hänen huumeiden käyttönsä oli ainakin osittain tunnereagointiansa tasaamista. Kuulosti siltä, että kielteisiä tunteita oli haastavaa kestää eikä niiden läpikäyntiin ollut taitoja, mikä johti huumeiden käyttöön epämiellyttävistä tunteista päästäkseen. Toisaalta säännöllinen huumeiden käyttö aikaansai heillä loppujen lopuksi pelkkiä negaatioita; syyllisyyttä, häpeää ja pelkotiloja mikä lisäsi päihdekäyttöä ja elämän syösykierrettä alaspäin. Olen kiitollisena pistänyt merkille nykyisissä varhaiskasvatus- sekä peruskouluopetussuunnitelmissa olevan tilaa entistä enemmän tunne- ja sosiaalisten taitojen opettamiselle. Tällä tavalla tuetaan lapsia pienestä pitäen kehittymään tunnetaidoissa ja toivottavasti ehkäistään osaltaan myös heidän myöhempää pähteiden käytön tarvetta.

Eräs tunnetyöskentelyyn liittyvä aspekti korostui haastatteluja tehdessäni. Minusta on näyttänyt lastensuojelulaitostyötä tehdessä, että toimintakulttuuri näissä laitoksissa saattaa olla perin sanktiokeskeinen. Syy-seuraussuhteisilla

sanktioinneilla pyritään saamaan henkilölle tekojensa mukainen seuraamus, jotta hän muuttaisi jatkossa ei-toivottua tai peräti rikollista käytöstään. Päihteiden käyttäjien kohdalla näyttää tämä toimintamalli tarkoittavan entistä enenevää päihdeoireilun salaamista ja käytön jatkamiseen liittyvää toimintaa henkilöstöltä salassa jopa lastensuojelulaitoksen sisällä. Itseäni kiinnostaa kovasti sellaisen toimintakulttuurin edistäminen, missä tuetaan kunnioittavassa, sensitiivisessä ilmapiirissä lapsen rohkeutta tuoda esiin päihdeoireilunsa sykli siitä hetkestä asti, kun hänellä tulee halu saada hankituksi päihdettä esimerkiksi vieroitusoireita tai muuta pahaa oloa lääkitäkseen. Ajattelen, että haastatteluissakin esiin tullut oman motiivin tukeminen esimerkiksi motivoivan haastattelumenetelmän avulla sekä selkeät pieniksi konkreettisiksi päivittäisiksi osatavoitteiksi pilkotut sijoituksen tavoitteet voisivat auttaa tässä lasta tulemaan häntä tukevaan yhteistyöhön, joka tuottaisi konkreettisia tuloksia kohti päihteetöntä elämää.

Jatkotutkimusaiheina olisi mielenkiintoista tutkia mitkä ovat tulokset tätä päihdekuntoutusmallia toteutettaessa. Lisäksi olisi tarpeellista tutkia lastensuojelulaitoksista itsenäistyvien nuorten aikuisten tilanne, miten on kantanut päihteetön elämäntapa vai onko tarvittu sen lisäksi jatkossa aikuisten päihdekuntoutusjaksoja, jotta lastensuojelulaitoksissa tuotettavaa päihdekuntoutuspalvelua voitaisiin edelleen kehittää. Eräs tärkeä osa-alue tutkittavaksi olisi ylisukupolviseen päihdeoireiluun vaikuttaminen koko perheen kuntoutuksen avulla.

LÄHTEET

- Aaltola, J., & Valli, R., (toim.). (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus.
- A-klinikkasäätiö. Verkottajan kammareissa. Kutsu päihde- ja mielenterveyspalvelujen yhteiskehittämisen tiloihin ammattilaisina ja kokemusasiantuntijoina. Verkottaja 2013-2106. https://a-klinikkasaatio.fi/sites/default/files/2019-12/verkottajan_kammareissa.pdf
- Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus. (2022). *Euroopan huumeraportti. Suuntauksia ja muutoksia*. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/14644/2022.2419_FI_02_wm.pdf
- Hietala, O. & Rissanen, P. (2015). *Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Kokemusasiantuntija – hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palvelujen kehittäjäksi*. Kuntoutussäätiö & Mielenterveyden keskusliitto. <https://www.slideshare.net/kuntoutus/kokemusasiantuntija-opas>
- Hännikäinen-Uutela, A-L. (2004). *Uudelleen juurtuneet. Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa*. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen väitöskirja. Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13380/9513919323.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Jalonen, H. (2019). *Julkisten palvelujen yhteiskehittäminen – kaunista puhetta vai suomalaisen julkishallinnon arkea?* Hallinnon tutkimus. Vsk. 38, nro 4, 305 - 311. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/267993/Jalonen_Julkisten_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020). *Toimintatutkimus. Sekä toimintaa että tutkimusta*. Teoksessa: Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Puusa, A. & Juuti, P. (toim.). S. 267-281. Gaudeamus.

- Järvikoski, A. (2013). *Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:43.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70263/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kallio, A. (i.a.). *Litterointi*. Teoksessa: Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 28.2.2022
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/>
- Kantoluoto, A. & Rosenlund, J. (2021). *Kokemusasiantuntija ja ammattilainen työparina*. Teoksessa *Systeemisiä kokeiluja - Kohti jatkuvaa yhdessä oppimista*. Petrelius, P., Yliruka, L. & Miettunen, N. (toim.). Terveystieteiden tutkimuskeskus. Työpöytäpaperi 7/2021. S. 51-56.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141017/URN_ISBN_978-952-343-628-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laine, T. (2018). *Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma*. Teoksessa: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Valli, R. (toim.). S. 29-50. PS-kustannus.
- Larivaara, M. (2016). *Terveystieteiden edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:50. [Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmänmuistio 20011:x \(valtioneuvosto.fi\)](https://www.sosiaali- ja-terveysministerio.fi/tyoryhmanmuistio20011x)
- L 417/2007. *Lastensuojelulaki* 13.4.2007/417.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- L785/1992. *Laki potilaan asemasta ja oikeuksista*. 17.8.1992/785.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>
- L812/2000. *Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista*. 22.9.2000/812. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Mattila-Aalto, M. & Alakangas, H. (2017). *Putoaville ratkaisu. Työhönvalmennusta ja päihdekuntoutusta nuorille*. Kelan tutkimus. Työpöytäpaperi 118/2017.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/186077/Tyopapereit_a118.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Mäki-Fränti., M., (2016). *Kokemusasiantuntijuus sosiaaliaseman henkilöstön näkökulmasta - Tutkimus Tampereen Sarviksen sosiaaliasemalla*. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto. Saatavilla 7.12.2021.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99844/GRADU-1475830162.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Meriluoto, T. (2016). *Kokemusasiantuntijuus ohjaavana ja voimaannuttavana hallintana*. Teoksessa Hallinnan ja osallistamisen politiikat Nousiainen, M. & Kulovaara, K., (toim.).
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50502/978-951-39-6613-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Mönkkönen, K. (2021). *Eläytymismenetelmä*. Teoksessa: Tutkiva mielikuviutus. Luovat, osallistavat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä. Rynänen, S. & Rannikko, A. (toim.). s. 103-131. Gaudeamus.
- Palukka, H., Tiilikka, T., Auvinen, P. (2019). *Kokemusasiantuntija mielenterveys- ja päihdepalveluissa - osallisuuden mahdollistaja vai osallistumispolitiikan väline?* Janus 27, 1, 21-37.
<file:///C:/Users/k028872/Downloads/66252-Artikkelin%20teksti-114891-1-10-20190308.pdf>
- Prochaska, J., DiClemente, C. & Norcross, J. (1992). *In Search of How People Change. Applications to Addictive Behaviors*. American Psychologist. Vol. 47. No. 9. s. 1102-1114.
- Puusa, A., (2020). *Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet*. Teoksessa: Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Puusa, A. & Juuti, P. (toim.). S. 103-117. Gaudeamus.
- Rissanen, P. (2015). *Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta*. Helsinki: Kuntoutussäätiön tutkimuksia 88/2015.
https://kuntoutussaatio.fi/assets/files/2021/04/Paivi_Rissanen.pdf
- Rissanen, P. & Jurvansuu, S. (2019): *"Haluan olla hyödyllinen ja aktiivinen yhteisön ja yhteiskunnan jäsen"*. Vertais- ja kokemusasiantuntijatoiminnan suhde mielenterveys- ja päihdekuntoutujien hyvinvointiin. Tietopuu: Tutkimussarja 1/2019:1-20. <https://doi.org/10.19207/TIETOPUU7>

- Ruisniemi, A. (2006). *Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67597/951-44-6619-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (2010). (toim.) *Haastattelun analyysi*. Vastapaino.
- Salo, U-M. (2015). *Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet*. Teoksessa Aaltonen, S & Högbacka, R. (toim.). *Umpikujasta oivallukseen. Reflektiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Nuorisotutkimuksen seura, julkaisuja 164. 166-190.
https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99323/umpikujasta_oivalukseen_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Saumalastensuojelu.fi. (i.a.). *Sairila*. <https://saumalastensuojelu.fi/kodit/sairila/>
- Seppänen-Järvelä, R., Syrjä, V., Juvonen-Posti, P., Pesonen, S., Laaksonen, M., Tuusa, M., Savinainen, M. & Henriksson, M. (2015). *Yhteistointaa ja yksilöllisiä valintoja kuntoutumisen polulla*. Kelan työhönkuntoutuksen kehittämishankkeen tapaustutkimus. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 141. Kelan tutkimusosasto.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158749/tutkimuksia141.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2016.). *MIELENTERVEYS- JA PÄIHDESUUNNITELMA 2009–2015*. Suunnitelman loppuarviointi ja ohjausryhmän ehdotukset. Kansallisen mielenterveys- ja päihdesuunnitelman toimeenpanon ohjausryhmä.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74820/1004164MIELENTERVEYS_JA_PAIHDESUUNNI1487308985.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2022). *Sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma vuosille 2020-2023. Toimenpiteet vuodella 2022*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2022:2.
<https://stm.fi/documents/1271139/4338031/STM+toimintasuunnitelma+2020+-+2023+-+Toimenpiteet+vuodelle+2022.PDF/7a7018ef-fdb3-8345-9ccf->

[0be0abde27f8/STM+toimintasuunnitelma+2020+-+2023+-+Toimenpiteet+vuodelle+2022.pdf?t=1643622900660](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138792/ESPAD_tilastoraportti2019.pdf?sequence=6&isAllowed=y)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL. (2019). *Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen - ESPAD-tutkimus*. Tilastoraportti 40/2019.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138792/ESPAD_tilastoraportti2019.pdf?sequence=6&isAllowed=y

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL. (2022). *Lastensuojelu 2021*. Tilastoraportti 22/2022. 6.6.2022.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144518/Lastensuojelu_2021_korjattu_07062022.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Tietosuojavaltuutetun toimisto, i.a., *Rekisteröidyn suostumus*. <https://tietosuoja.fi/rekisteroidyn-suostumus>

Toikko, T. & Rantanen, T., (2009). *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta*. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Toiviainen, R. (2008). *Palvelujärjestelmä sulkee ovet päihderiippuvaisilta*.

Teoksessa: Hirvilampi, T. & Laatu, M. (toim.). *Toinen vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista*. Helsinki, Kelan tutkimusosasto: 157–170.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A., (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (i.a.). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.

Toimituskunta: Iina Kohonen, Arja Kuula-Luumi ja Sanna-Kaisa Spoof. [https://tenk.fi/sites/default/files/2021-](https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf)

[01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf](https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf)

Törmä, T. (2011). *Juovasta äidistä raittiiksi äidiksi – alkoholismista toipuminen äitien kertomana*. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis

Ouluensis E Scientiae Rerum Socialium 123. Oulu: Oulun yliopisto.

<http://jultika oulu.fi/files/isbn9789514297236.pdf>

Väyrynen, S. (2007). *Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumeekuvioissa*. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis

Laponiensis 118. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62366/V%c3%a4yr_ynen_Sanna_ActaE_197pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Virike ry. (i.a.). *Virike ry.* Saatavilla 24.10.2021 <http://www.virikery.fi/virike-ry/>

Vuori, J. (i.a.). *Aineiston tuottaminen.* Teoksessa: Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 28.2.2022

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/aineiston-tuottaminen/#Aineiston-kasittely-analyysia-varten-ja-aineistojen-tallentaminen>

Wahlbeck, K., Hietala, O., Kuosmanen, L., Mc Daid, D., Mikkonen, J., Parkkonen, J., Reini, K., Salovuori, S., & Tourunen, J. (2018). *Toimivat mielenterveys- ja päihdepalvelut.* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 89/2018.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136063/89-2017-YhdessaMielin_valmis.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Warpenius, K. (toim.). (2021). *Alkoholi-, tupakka-, huumausaine- ja rahapelitilanne Suomessa. Päihde- ja riippuvuusstrategian taustaselvitys.* Terveys- ja hyvinvoinninlaitos (THL). Työpaperi 4/2021.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141160/URN_ISBN_978-952-343-622-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LIITE 1. Haastattelukysymykset

TAUSTAKYSYMYKSET:

Missä ja millaisen päihdekuntoutuksen olet käynyt läpi?

Minkä ikäinen olit kuntoutuksen käydessäsi?

Kuinka kauan olet ollut ”kuivilla” käyttämättä huumeita?

Mikä sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus/opinnot sinulla on?

PÄIHDEKUNTOUTUSPROSESSI:

Mikä sai sinut hakeutumaan päihdekuntoutukseen?

Miten kuvailit omaa päihdekuntoutusprosessiasi?

Millaisena koit sen sisällön?

Minkä teemojen käsittely oli sinun kuntoutumisesi kannalta tärkeää?

Miten päihdekuntoutusprosessisi eteni, mitä vaiheita siinä oli?

Tuliko sinulle repsahduksia päihteidenkäyttöön kuntoutuksen aikana ja jos tuli, mikä auttoi niistä ”kuiville” pääsyssä? Mikä motivoi jatkamaan kuntoutusta?

Mikä tai mitkä seikat tukivat sinua päivittäin onnistumaan päihdekuntoutuksessa?

Millä tai kenen tuella oli sinulle merkitystä kuntoutuksen loppuun saattamisessa?

Millainen yhteistyö ja tuki auttajien taholta tuki kuntoutumistasi?

ALAIKÄISTEN PÄIHDEKUNTOUTUKSEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET:

Mitä sinulle tarkoittaa alaikäisen päihdekuntoutus?

Mitä sinun mielestäsi olisi tärkeää ottaa huomioon 14-17-vuotiaiden päihdekuntoutuksessa?

Mitä elementtejä sinusta olisi tärkeää sisältyä alaikäisten päihdekuntoutusprosessiin?

Miten kuvailisit tämän hetken alaikäisten päihdekuntoutuksen haasteita ja kehittämiskohteita?

LIITE 2. Kutsukirje haastatteluun

Hei

Olen Kaisa Heikkilä ja opiskelen Diakonia-ammattikorkeakoulussa Arvo- ja yhteisölähtöisen kehittämisen koulutusohjelmassa. Olen tekemässä opinnäytetyötäni päihdekuntoutuksen kehittämisestä lastensuojelulaitokseen. Etsin tutkimukseen mukaan kokemusasiantuntija- sekä vähintään sosiaali- ja terveysalan peruskoulutuksen käyneitä (tai sitä opiskelevia) kokemusasiantuntijoita, jotka ovat olleet käyttämättä huumeita yli 3 vuotta. Haluan kysyä kokemusasiantuntijoiden kokemuksia omasta päihdekuntoutusprosessistaan ja sen sisällöstä. Haluan nimenomaan kuulla henkilökohtaisia kokemuksia päihdekuntoutuksen läpikäyneeltä henkilöltä haastattelun yhteydessä. Tämän jälkeen kutsun kaikki haastatellut henkilöt yhdessä kaksi kertaa kokoontuvaan yhteiseen ryhmäkeskustelutilaisuuteen niin ikään Virike ry:n tiloihin, missä yhdessä hahmotellaan päihdekuntoutusprosessia mitä kaikkea siihen sisältyykään.

Haastattelut toteutetaan kahden kesken Virike ry:n tiloissa ja ovat luottamuksellisia niin, ettei niistä henkilöidy mitään eteenpäin yhteiseen ryhmäkeskustelutilaisuuteemme. Siihen tulee teemoittain haastatteluista nousseet päihdekuntoutukseen liittyvät asiakokonaisuudet. Käytän haastatteluissa nauhuria taustalla saadakseni aineiston mahdollisimman todenmukaisena talteen. Hävitän haastatteluaineiston sekä suostumuslomakkeet tietoturvallisesti, kun opinnäytetyö on valmis. Opinnäytetyössä haastateltujen henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa.

Olen kiitollinen, jos voit tulla mukaan ja näin auttaa kehittämään alaikäisille lastensuojelulaitokseen sijoitetuille lapsille päihdekuntoutusmallia, mitä Suomessa ei vielä ole julkaistuna. Yhä nuoremmat alkavat käyttämään huumeita ja näin voimme yhdessä auttaa lastensuojelulaitosten henkilökuntaa auttamaan näitä nuoria mahdollisimman varhaisessa vaiheessa valitsemaan päihteettömän elämäntavan.

Kysy ihmeessä lisää, mitä tahansa mitä haluat tietää opinnäytetyöstä tehdäksesi päätöksen tulla mukaan kehittämään päihdekuntoutusmallia 14-17-vuotiaiden päihteillä oireilevien lasten auttamiseksi.

Kaisa Heikkilä

kaisa.heikkila@student.diak.fi

LIITE 3. Suostumuslomake

SUOSTUMUSLOMAKE DIAKIn OPINNÄYTETYÖN HAASTATTELUUN

Olen saanut tarpeeksi tietoa opinnäytetyöprosessista suostuakseni haastatteluun ja ryhmäkeskusteluun alaikäisten lastensuojelulaitoksessa asuvien 14-17-vuotiaiden päihdekuntoutusmallin kehittämiseksi. Olen saanut tiedon haastatteluaineiston ja suostumuslomakkeiden tietoturvalisistä säilyttämisestä sekä hävittämisestä opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

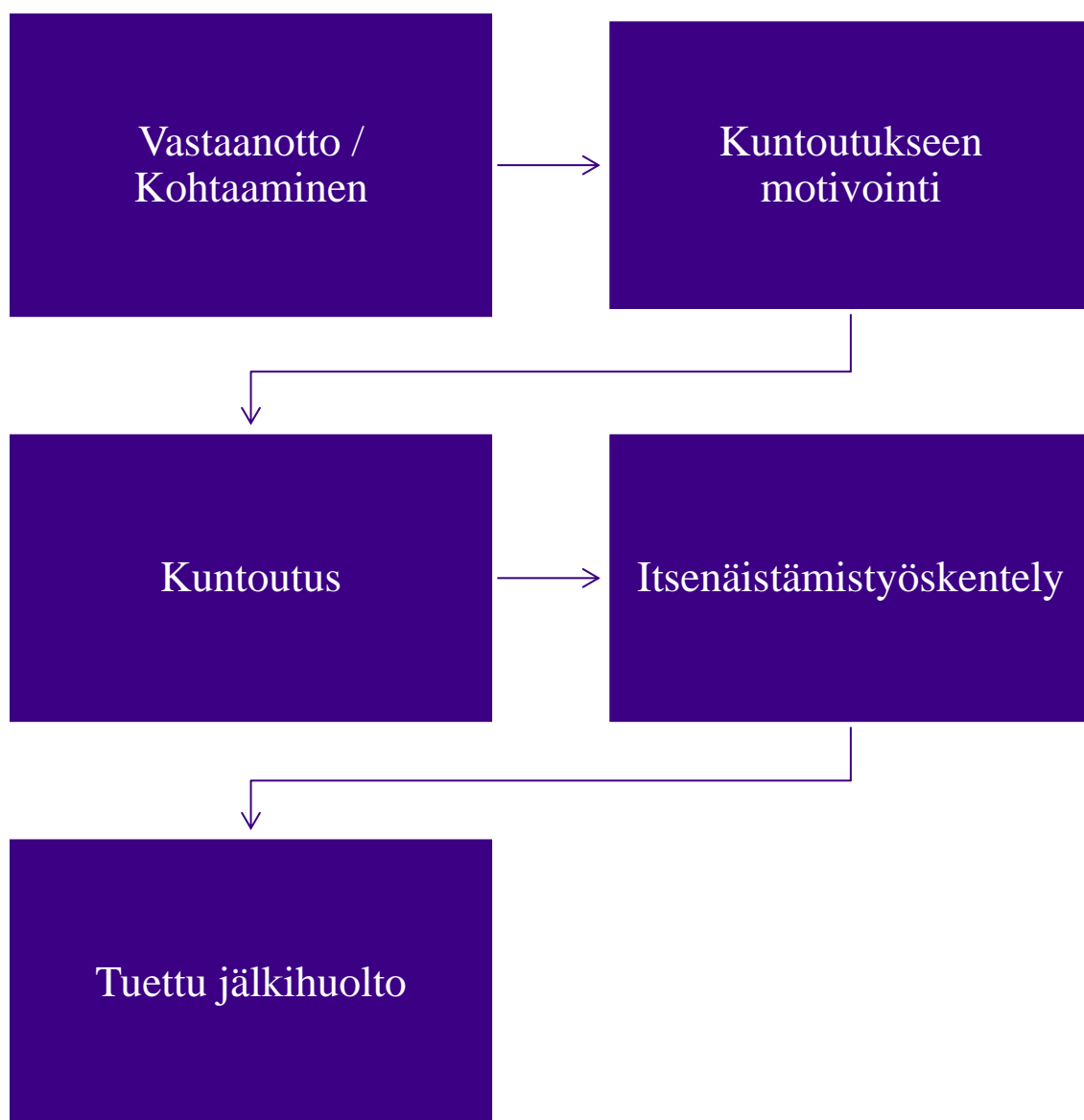
Olen tietoinen, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja suostuttuani opinnäytetyöhön mukaan, voin keskeyttää mukanaoloni missä vaiheessa tahansa. Halutessani keskeyttää mukana olon, voin tehdä sen tutkijalle suullisesti joko kasvokkain tai puhelimitse tai kirjallisesti joko teksti- tai whatsapp-viestillä tai sähköpostilla.

Kyllä, suostun haastatteluun ja ryhmäkeskusteluihin Virike ry:n tiloissa

Aika ja paikka

Osallistujan nimi ja nimenselvennys

LIITE 4. Alaikäisten päihdekuntoutusmalli lastensuojelulaitokseen päihteillä oireilevien lasten hoito- ja kuntoutustyöhön

LIITE 5. Päihdekuntoutusmallin mukaisten kuntoutusprosessin osien tavoitteet

1. Vastaanotto ja kohtaaminen

Tavoitteena on mahdollistaa lapselle kuntoutusyksikköön saapuessaan mahdollisimman sensitiivinen ja lämmin saapuminen sekä kuntoutumisen alku uudessa yksikössä. Tavoitteena on mahdollistaa tulokellinen kuntoutusprosessi mahdollisimman hyvällä yhteistyöllä alkaen ensimmäisestä kohtamisesta lapsen ja häntä tuomassa olevien henkilöiden kanssa. Kolmas tämän vaiheen tavoite on selvittää sijoitusjakson tavoitteet, mahdollisten vieroitusoireiden lasku ja olotilan tasaantuminen sekä selvittää lapsen terveydentilan tilanne kokonaisuudessaan. Samalla selvitetään päihteiden käyttöhistoria ja elämäntilanteen kokonaiskuva muun muassa koulunkäynnin tai opiskelujen suhteen. Harkitaan mahdollisten lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden tarkoituksen mukaisuus erityisesti suojaamistarkoituksessa.

2. Kuntoutukseen motivointi

Tavoitteena on löytää ja vahvistaa lapsen omaa tahtoa ja motivaatiota päihteiden käytön lopettamiseen.

3. Kuntoutus

Tavoite on lisätä lapselle tietoa ja ymmärrystä omasta tilanteestaan, omasta itsestään, addiktiosta, historiastaan, nykyisyydestään ja tukea päihteetöntä elämäntapaa yksilö- ja yhteisönäkökulmasta. Tavoitteena on myös auttaa lasta tulemaan tietoiseksi itsessään tapahtuvista prosesseista tunne- ja tahtoelämän alueella ja etsiä yhdessä vaihtoehtoisia tapoja auttaa itseään kuin päihteidenkäyttö.

4. Itsenäistämistyöskentely

Tavoite on tukea lapsen motivaatiota päihteettömän tulevaisuuden suunnitteluun ja löytää vahvat tuen keinot kuntoutuksen loppuun saattamiseksi sekä kantaviksi jatkumoiksi kohti itsenäistä elämää päihdekuntoutuksen päättyessä.

5. Tuettu jälkihuolto

Tavoitteena on nuoren tuettu itsenäinen päihteetön elämä aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä.